

ЦЕНТР РАЗУМКОВА

INCIBE

INSTITUTO DE CUESTIONES
INTERNACIONALES Y
POLÍTICA EXTERIOR

УКРАЇНСЬКО-ІСПАНСЬКИЙ СТРАТЕГІЧНИЙ ДІАЛОГ

Україна на шляху до ЄС: проблеми, здобутки, перспективи

Проект здійснено за підтримки Міжнародного Фонду “Відродження”

Керівник проекту: **Валерій ЧАЛИЙ**

Редактори україномовної частини: **Михайло ПАШКОВ, Алла ЧЕРНОВА,
Людмила ШАНГІНА**

Редактор англomовної частини: **Валерія КЛИМЕНКО**

Дизайн і макет: **Олександр ШАПТАЛА**

Збірник містить матеріали третього етапу довгострокового проекту Центру Разумкова та Інституту міжнародних питань і зовнішньої політики Іспанії (*INCIPE*), здійсненого за підтримки Міжнародного Фонду “Відродження”.

У виданні наводяться виступи учасників міжнародної конференції “Українсько-іспанський стратегічний діалог. Україна на шляху до ЄС: проблеми, здобутки, перспективи”, що відбулася 20 жовтня 2011р. в Мадриді. Також представлені результати загальнонаціонального та експертного опитувань, проведених Центром Разумкова. Матеріали друкуються українською та англійською мовами.

У збірнику розглядаються шляхи розвитку українсько-іспанських відносин, аналізуються проблеми та перспективи співробітництва Україна-ЄС у контексті укладення Угоди про асоціацію і лібералізації візового режиму, висвітлюються складні питання формування нової архітектури європейської безпеки.

Це чергове видання серії “бібліотека Центру Разумкова” буде корисним для народних депутатів, державних службовців, журналістів, незалежних експертів і студентів, для всіх тих, хто цікавиться проблемами та перспективами євроінтеграції України, розвитком українсько-іспанського співробітництва.

При використанні матеріалів посилання на видання є обов’язковим.

Фотографії: *Укрінформ* – стор. 18; *i.domik.net* – стор. 24; *www.spainbusiness* – стор. 37;
image.goodvin.info – стор. 50; *ua.for-ua.com* – стор. 52

Адреса Центру Разумкова: 01015, Київ, вул. Лаврська, 16, 2-й поверх
Тел.: (044) 201-11-98
Факс.: (044) 201-11-99
Веб-сторінка: www.razumkov.org.ua

ISBN 978-966-7272-92-0

© Центр Разумкова, 2012

© Видавництво “Заповіт”, 2012

З М І С Т

КИЇВ-МАДРИД: ДІАЛОГ, СПРЯМОВАНИЙ У МАЙБУТНЄ	4
ВИСТУПИ УЧАСНИКІВ КОНФЕРЕНЦІЇ	
“ІСПАНСЬКА СКЛАДОВА” УКРАЇНСЬКОЇ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	
<i>Валерій ЧАЛИЙ</i>	10
СПІЛЬНО ВИРІШУВАТИ ПРОБЛЕМИ І РУХАТИСЯ ВПЕРЕД	
<i>Хосе МОЯНО</i>	13
ЗАБЕЗПЕЧИТИ ПОДАЛЬШИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКО-ІСПАНСЬКИХ ВІДНОСИН	
<i>Анатолій ЩЕРБА</i>	17
РОЗВИВАТИ МІЖПАРЛАМЕНТСЬКЕ СПІВРОБІТНИЦТВО	
<i>Луїс ФРАГА</i>	20
РАЗОМ РОБИТИ ВНЕСОК У ДОБРОБУТ І ПРОЦВІТАННЯ ЄВРОПИ	
<i>Андрій ШЕВЧЕНКО</i>	23
ЗАХИЩАТИ ФУНДАМЕНТАЛЬНІ ПРАВА І СВОБОДИ ЛЮДИНИ	
<i>Франциско ФОНСЕКА</i>	26
НАБЛИЖАТИСЯ ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ НОРМ І СТАНДАРТІВ	
<i>Наталія ШАПОВАЛОВА</i>	29
ШЛЯХИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНСЬКОЇ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	
<i>Андрій МЕЛЬНИК</i>	33
ФОРМУВАТИ ЄДИНИЙ ПРОСТІР БЕЗПЕКИ	
<i>Франциско РУІЗ</i>	38
АРХІТЕКТУРА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ БЕЗПЕКИ: ПОГЛЯД З ІСПАНІЇ	
<i>Хуліо МОНТЕСІНОС</i>	42
ШУКАТИ ШЛЯХИ ЗМІЦНЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ	
<i>Олег ШАМШУР</i>	44
СТРАТЕГІЧНИЙ ВИБІР – ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ	
<i>Олексій МЕЛЬНИК</i>	48
РОЗВИВАТИ ПОЛІТИЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО, МІЖЛЮДСЬКІ КОНТАКТИ, ЕКОНОМІЧНУ СПІВПРАЦЮ	
<i>Сантьяго КАБАНАС</i>	51
СТАТТЯ	
УКРАЇНА-ЄС: ШЛЯХ ДО ПОЛІТИЧНОЇ АСОЦІАЦІЇ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ	
<i>Пілар МЕНДЕС</i>	54
СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ З ЄС: ДУМКИ ТА ОЦІНКИ ЕКСПЕРТІВ	61
ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА УКРАЇНИ І ПЕРСПЕКТИВИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ: ГРОМАДСЬКА ДУМКА	69

КИЇВ-МАДРИД: ДІАЛОГ, СПРЯМОВАНИЙ У МАЙБУТНЄ

Українсько-іспанський стратегічний діалог з питань євроінтеграції України, проблем і перспектив її зовнішньої політики, двостороннього партнерства та інших актуальних міжнародних проблем започаткований в листопаді 2008р. в Мадриді. Тоді Інститут міжнародних питань і зовнішньої політики (*INCIPE*, Іспанія) і Центр Разумкова, за сприяння зовнішньополітичних відомств обох країн, провели семінар **“Іспансько-український стратегічний діалог: Україна, Європейський Союз і НАТО”**.

Присутні на першому семінарі були поінформовані про пріоритети зовнішньої політики України, стан і перспективи співробітництва з ЄС і НАТО, про відносини Україна-РФ. Відбувся обмін думками щодо шляхів поглиблення двосторонньої співпраці між Україною та Іспанією, в т.ч. в контексті європейської та євроатлантичної інтеграції України.

Слід зазначити, що заходи, проведені в рамках цього довгострокового проекту Центром Разумкова та *INCIPE* активно підтримувалися нашим традиційним партнером – Міжнародним Фондом “Відродження”.

Наступним етапом українсько-іспанського стратегічного діалогу стало проведення в черні 2010р. у Києві Міжнародної конференції **“Україна в системі європейської безпеки: виклики і перспективи”**¹.

У конференції взяли участь народні депутати України, представники Уряду, профільних міністерств і відомств, Адміністрації Президента, Апарату РНБО України, іноземних посольств і представництв, державних і неурядових дослідницьких установ. Іспанську сторону представляли депутати Парламенту, співробітники Міністерства закордонних справ і співробітництва Іспанії, Міністерства оборони, експерти провідних дослідницьких інститутів *INCIPE* та *CIDOB*.

Відбулася плідна дискусія, під час якої обговорювалися нові підходи до зміцнення стабільності та безпеки в Європі, розглядалися проблеми й перспективи відносин у трикутнику Росія-Україна-НАТО/ЄС, аналізувався потенціал партнерства Україна-ЄС.

Проведення цього заходу під час головування Іспанії в ЄС сприяло розвитку українсько-іспанського діалогу, актуалізувало українську проблематику в

¹ За результатами проведених досліджень Центр Разумкова підготував і презентував на Міжнародній конференції збірку інформаційно-аналітичних матеріалів. До неї увійшли: аналітичний матеріал “Україна в координатах глобальної та європейської безпеки”, результати загальнонаціонального та експертного опитувань. Матеріали конференції опубліковані в журналі “Національна безпека і оборона” (2010р., №4).

контексті спільного пошуку відповідей на нові виклики глобальної і регіональної безпеки.

Третім етапом українсько-іспанського стратегічного діалогу стало проведення в жовтні 2011р. у Мадриді конференції **“Україна на шляху до ЄС: проблеми, здобутки, перспективи”**.

Завдання конференції: привернення уваги міжнародної спільноти до проблем, здобутків і перспектив євроінтеграційного курсу України; пошук шляхів і механізмів активізації контактів з ЄС, у т.ч. підвищення динаміки та продуктивності переговорного процесу щодо Угоди про асоціацію, лібералізації візового режиму.

У заході взяли участь експерти, науковці України та Іспанії, представники міжнародних організацій. Зокрема, з українського сторони – Надзвичайний і Повноважний Посол України в Іспанії Анатолій Щербань, Надзвичайний і Повноважний Посол України Олег Шамшур, народний депутат України Андрій Шевченко, директор Третього територіального департаменту МЗС України Андрій Мельник. А також заступник Генерального директора Центру Разумкова Валерій Чалий і співдиректор програм зовнішньої політики та міжнародної безпеки Центру Разумкова Олексій Мельник.

З іспанської сторони – Надзвичайний і Повноважний Посол Іспанії в Україні Хосе Родрігес Мойано, представники Міністерства закордонних справ і міжнародного співробітництва Іспанії – Сантьяго Кабанас, Пілар Мендес, Хуліо Нуньєс Монтесінос, віце-президент Комісії із закордонних справ Сенату Іспанії Луїс Фрага, голова Представництва ЄС в Іспанії Франциско Фонсека, експерт іспанського Інституту стратегічних досліджень Міністерства оборони Іспанії Франциско Руїз, старший дослідник *FRIDE* Наталія Шаповалова. А також генеральний секретар *INCIPE* – Хосе Педро де Ерїче і директор *INCIPE* Вісенте Гаррідо.

Під час дискусії обговорювалися шляхи розвитку українсько-іспанських відносин, розглядалися проблеми та перспективи співробітництва Україна-ЄС у контексті укладення Угоди про асоціацію і лібералізації візового режиму. Також учасники конференції зосередили увагу на питаннях формування нової архітектури безпеки на європейському континенті.

Узагальнюючи результати дискусії, слід визначити наступні ключові моменти.

Перше. Іспанські та українські учасники наголошували на зростаючій актуальності відносин Україна-Іспанія як важливої складової

Конференція, 20 жовтня 2011р., Мадрид

української євроінтеграції. Саме партнерство Києва та Мадрида було однією з центральних тем порядку денного конференції. Учасники констатували, що останнім часом спостерігається певна висхідна динаміка контактів між двома країнами в різних сферах.

Зокрема, останнім часом намітилась активізація політико-дипломатичних контактів, міжпарламентського співробітництва, взаємодії в гуманітарній сфері. Іспанська сторона доклала зусиль для спрощення процедури оформлення віз для українських громадян². У виступах іспанських учасників ішлося про те, що завдяки розширенню міжлюдських контактів, готовності Мадрида сприяти просуванню України до ЄС, приходу на українські ринки іспанських компаній, поступово зникають думки про певне упереджене ставлення Іспанії до євроінтеграції України. Водночас, Україна вже не сприймає досить обережну позицію Іспанії як перешкоду її руху до ЄС.

У ряді виступів підкреслювалося, що у сфері євроінтеграції іспанська сторона може поділитися величезним досвідом успішної реалізації інституційних та економічних реформ, модернізації внутрішньої інфраструктури за критеріями ЄС.

Сьогодні триває робота з узгодження інтересів і вирішення проблем, що гальмують подальший розвиток відносин. Під час дискусії наголошувалося на тому, що країни мають вагомий потенціал для подальшого співробітництва.

Говорячи про стан і перспективи українсько-іспанських контактів, учасники конференції зосередили увагу, зокрема, на наступних аспектах.

Головні проблеми, які гальмують подальший розвиток співробітництва між країнами, зосереджені переважно всередині України. Насамперед, це проблеми з розвитком демократії.

Під час дискусії наголошувалося також на необхідності: (а) проводити політичні реформи, формувати ефективну багатопартійну систему; (б) здійснювати ефективну боротьбу з корупцією, що є загрозливим явищем у країні; (в) забезпечити стабільну, адаптовану до європейських норм і правил законодавчу та судову систему; (г) максимально сприяти розвитку громадянського суспільства, середнього класу, підтримувати малий та середній бізнес; (д) формувати відкриту ефективну економіку, зменшувати податковий та адміністративний тиск на підприємців, налагоджувати продуктивний діалог влади та бізнес-спільноти.

Значну увагу учасники конференції надали проблемам захисту прав іноземних інвесторів в Україні. Зокрема, констатувалося, що ряд іспанських компаній, що працюють в Україні, потерпають від величезного бюрократичного тиску,

² Зокрема, за словами Надзвичайного і Повноважного Посла Іспанії в Україні Х.Мояно, іспанська сторона у 2011р. подвоїла кількість віз для туристів, які прибувають до Іспанії. Тепер українці можуть отримати візу за п'ять днів, і Посольство видає мультівізи на тривалі періоди. У 2011р. українцям планувалося видати близько 50 тис. віз. Докладно див. виступ Х.Мояно *"Спільно вирішувати проблеми і рухатися вперед"*, вміщений в цьому виданні.

незахищеності прав інвесторів, недосконалої інфраструктури ведення бізнесу – це є головними перешкодами розвитку бізнес-співробітництва між двома країнами.

На думку українських та іспанських експертів, для розширення і зміцнення партнерства Києва та Мадрида необхідно активізувати співпрацю в різних сферах: торговельно-економічній, енергетичній, гуманітарній, транспортній, у сфері безпеки тощо³. Поза сумнівом, більш активне використання потенціалу України у двосторонньому співробітництві у вказаних сферах сприяло б як піднесенню відносин двох країн, так і пришвидшенню євроінтеграції України.

Друге. Головна увага учасників конференції була зосереджена на проблемах і перспективах європейської інтеграції України. Експерти обох країн висловили ряд пропозицій стосовно шляхів активізації відносин Україна-ЄС у різних сферах. Слід підкреслити, що зустріч відбувалася в період фінальної фази переговорного процесу щодо Угоди про асоціацію. Водночас, триває реалізація Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом вільного режиму для України. Ці питання активно обговорювалися під час дискусії.

Говорячи про сучасний стан і перспективи розвитку контактів Києва і Брюсселя, учасники конференції наголошували на тому, що реалізації євроінтеграційного курсу України заважає комплекс зовнішніх і внутрішніх проблем.

Серед зовнішніх – це зосередженість ЄС на власних проблемах, негативний вплив світової фінансово-економічної кризи, фактор Росії, яка активно намагається залишити Україну у сфері свого впливу.

Тема російського впливу лунала в ряді виступів. Російська сторона в діалозі з Україною наполегливо висуває пропозиції щодо вступу до Митного союзу. По суті, укладення з ЄС Угоди про асоціацію, або входження до Митного союзу є проблемою стратегічного вибору моделі розвитку країни. Приєднання України до Митного союзу означало б блокування укладення Угоди про асоціацію і входження до зони впливу РФ. Водночас, наголошувалося на важливості розвитку рівноправних, паритетних, взаємовигідних відносин з Росією, насамперед в економічній сфері.

Серед внутрішніх проблем експерти називали: неефективність соціально-економічних реформ, боротьби з корупцією, корозію судової системи, відчуження влади від суспільства, згорання демократичних процесів. Останній фактор, на думку більшості учасників, найбільш критично позначається на відносинах з ЄС.

Імідж України в Європі зазнав суттєвого погіршення, що може негативно вплинути на уявлення про реалістичність шансів України ввійти до сім'ї демократичних, заможних країн ЄС. Як засвідчила дискусія, внутрішньополітичні процеси в Україні викликають стурбованість іспанських партнерів і справляють негативний вплив на комплекс відносин Україна-ЄС. Зростає загроза стагнації євроінтеграційного курсу України.

³ Зокрема, під час дискусії наголошувалося на тому, що для України дуже важливим є використання альтернативних джерел енергії та іспанського досвіду в галузі будівництва СПГ-терміналів. У цьому контексті привертає увагу той факт, що у вересні 2011р. іспанська компанія *Socoin Ingeniería y Construcción Industrial* (далі – *Socoin*) виграла тендер з розробки ТЕО будівництва СПГ-терміналу в Україні.

В окремих виступах лунали побоювання, що внаслідок цієї ситуації може постраждати не лише Угода про асоціацію, але й інші напрями інтеграції України до ЄС. Зокрема: (а) може бути обмежено політичний діалог на найвищому рівні, зменшено допомогу ЄС українському Уряду; (б) може опинитися під загрозою процес лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України; (в) можуть бути переглянуті питання надання допомоги та участі ЄС у модернізації української системи транзиту газу, що негативно вплине на інтеграцію України до європейського енергетичного ринку.

На думку більшості доповідачів, саме рівень імплементації відповідних європейських стандартів у внутрішньополітичне життя країни визначатиме рівень, атмосферу та перспективи діалогу з ЄС.

Третє. Київ і Мадрид зацікавлені в подальшому розвитку співробітництва в безпековій сфері, в безпеці і стабільності європейського регіону. Обговорюючи проблеми формування європейської архітектури безпеки, експерти наголошували на тому, що чимало зусиль та відповідних ініціатив виявилися марними. Зокрема, наголошувалося на “затуханні” “Процесу Корфу”, зменшенні інтересу до проекту угоди про європейську безпеку, яку висунув Президент РФ Д.Медведєв.

Під час дискусії експерти окреслили коло проблем у європейському просторі безпеки. Зокрема, наголошувалося на: (а) концептуальних труднощах, у т.ч. в різному трактуванні ключових понять безпеки – загальний простір, загальні цінності; (б) конфліктогенності європейського простору, наявності “заморожених” конфліктів, які час від часу активізуються; (в) схильності до недовіри у сприйнятті одна одною різними країнами та групами країн; (г) відсутності чіткої стратегії відносин НАТО з ЄС; (д) суттєвих розбіжностях між ключовими гравцями в євроатлантичному регіоні, наприклад між США і РФ стосовно розміщення в Європі системи протиракетної оборони; (е) браку однастайності в ЄС, коли головні країни Союзу мають дуже різні стратегічні культури; (є) загальному зниженні інтересу до проблем безпеки, низької продуктивності дискусії з цих питань.

За цих умов, необхідним є переосмислення процесів, що відбуваються в регіоні, пошук адекватних відповідей на виклики та загрози, ефективне використання наявних ресурсів, модернізація існуючих механізмів співробітництва.

Говорячи про шляхи зміцнення безпеки на континенті, експерти наголошували на необхідності зміцнення єдності та дієздатності ЄС, розвитку його політики безпеки і оборони, оновленні НАТО, укладенні всеохоплюючої угоди про безпеку між США та ЄС. Також важливо, на їх погляд, модернізувати деякі головні інститути – ОБСЄ, механізми співробітництва НАТО-Росія та ЄС-Росія. Необхідно наполегливо шукати домовленості про подолання конкретних ускладнень, докладати спільних зусиль до зменшення загроз і запобігання їх виникненню – це покращить атмосферу багатостороннього співробітництва у сфері безпеки.

Експерти також активно обговорювали тему позаблокового статусу України. Зокрема, йшлося про те, що небагато людей розуміють, що означає цей статус.

Висловлювалися сумніви стосовно того, що оголошення України позаблоковою державою підвищило її безпеку. Підкреслювалося: якщо в майбутньому Україна все ще матиме такий статус, то для неї питання створення ефективної стримуючої сили, здатності протистояти загрозам безпеці набуватиме більшого значення, ніж раніше

За цих умов, як вважають експерти, можливий формат відносин України з НАТО – це продовження конструктивного партнерства з Альянсом з питань, що становлять взаємний інтерес, збереження співпраці максимально можливою мірою в різних сферах.

Викликали інтерес й соціологічні дослідження Центру Разумкова, презентовані на Конференції. Узагальнюючи їх результати, слід зазначити, що серед громадян України переважає позитивне ставлення до вступу України до ЄС. Проте, відносини України з ЄС більшість респондентів характеризують як нестабільні. Така нестабільність значною мірою пов'язана з непослідовністю, низькою ефективністю євроінтеграційної політики української влади. Рівень поінформованості громадян України про Іспанію є поки що низьким.

У виступах учасників Конференції також згадувалися й результати експертного дослідження. Зокрема, привертає увагу те, що в українському експертному середовищі існує консенсус щодо необхідності вступу України до ЄС. При цьому фахівці відзначають низьку ефективність євроінтеграційного курсу країни – на їх думку, темпи наближення України до ЄС є незадовільними. Однією з причин цього є внутрішні проблеми в Україні.

На думку експертів, укладення Угоди про асоціацію з ЄС відповідає національним інтересам України, але загрожує цьому процесу насамперед ситуація всередині України.

Слід зазначити, що українсько-іспанські відносини оцінюються в експертному середовищі неоднозначно. Переважно у експертів Іспанія викликає позитивні асоціації. Водночас, відзначається дефіцит інформації про розвиток відносин між країнами. В загальних рисах Іспанія для респондентів – це насамперед туристична країна з багатою історією, культурою, традиціями, відома своїми досягненнями у спорті. Це – динамічна європейська країна, що позбулася тоталітарного минулого, де живе “емоційний, чесний і відвертий народ”.

Важко не погодитися з думкою учасників Конференції, що продовження українсько-іспанського стратегічного діалогу сприятиме розвитку контактів на неурядовому рівні між Києвом і Мадридом, підвищуватиме інтерес та обізнаність іспанської сторони стосовно проблем, що стоять перед Україною, в т.ч. у сфері безпеки, зміцнюватиме спільні зусилля для вирішення актуальних зовнішньополітичних проблем.

Українсько-іспанський стратегічний діалог має сприяти подоланню штучних стереотипів щодо України та Іспанії, розвитку співпраці між експертними спільнотами обох країн, створенню сприятливих умов для просування України на шляху до ЄС. ■

ВИСТУПИ УЧАСНИКІВ КОНФЕРЕНЦІЇ¹ “ІСПАНСЬКА СКЛАДОВА” УКРАЇНСЬКОЇ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Валерій ЧАЛИЙ,
заступник Генерального директора
Центру Разумкова

Сьогоднішня конференція є черговим етапом довгострокового проекту “Українсько-іспанський стратегічний діалог”, що здійснюється Центром Разумкова (Україна) та Інститутом міжнародних питань і зовнішньої політики (INCIPE, Іспанія) за підтримки Міжнародного Фонду “Відродження”. Нагадаю, що цей проект розпочався у 2008р., коли ми за ініціативи Посольства України в Іспанії і за підтримки Міністерства закордонних справ України та Міністерства закордонних справ і співробітництва Іспанії провели в Мадриді семінар “Україна, ЄС і НАТО”.

За ці роки відбулися докорінні зміни в Україні, і в Іспанії і у світі в цілому. **Світова спільнота стикнулася з новими викликами та загрозами, тривають складні, суперечливі геополітичні та геоекономічні зміни тектонічного характеру.** Саме ці процеси є предметом нашого спільного обговорення, спільного аналізу експертних кіл України та Іспанії.

Ми розуміємо важливість такого співробітництва, обміну думками не лише на офіційному рівні, але й на рівні експертів. Такі контакти сприяють активізації загальноєвропейського діалогу з актуальних проблем європейської інтеграції України, підвищенню ефективності її євроінтеграційного курсу, приверненню уваги міжнародної спільноти до України.

Тому я хотів би подякувати нашим іспанським партнерам, насамперед INCIPE, за активну підтримку, яку вони надають Україні на шляху до ЄС. Ця підтримка має дуже важливе значення для реалізації наших європейських прагнень. Сподіваюся, що саме “іспанська складова” євроінтеграції України й надалі буде зміцнюватися.

¹ Конференція “Україна на шляху до ЄС: проблеми, здобутки, перспективи” відбулася 20 жовтня 2011р. в Мадриді.

Тексти доповідей підготовлені за стенограмою дискусії, наводяться у скороченому вигляді, подаються в порядку виступів учасників під час Конференції.

Нам потрібна підтримка Іспанії саме сьогодні, коли ЄС зосереджений на внутрішніх питаннях і проблемах в інших регіонах світу. Це зрозуміло. Але Україна й інші країни Східного партнерства хочуть досягти успіху на шляху євроінтеграції і, безумовно, **ми зацікавлені в тому, щоб Іспанія звертала увагу не тільки на південний напрямок, але й на східний.**

У цьому контексті хочу навести приклад Швейцарії, яка не є членом ЄС, але дуже активно підтримує євроінтеграційні проекти з Україною, забезпечує відповідну фінансову допомогу.

Не випадково сьогоднішня зустріч присвячена найактуальнішій темі – проблемам, здобуткам і перспективам інтеграції України до європейської спільноти. У цьому контексті хотів би зупинитися на деяких важливих, на мій погляд, аспектах.

Перше. Україна вийшла на фінішну пряму переговорного процесу щодо Угоди про асоціацію, включно з поглибленою та всеохоплюючою зоною вільної торгівлі. Цей документ знаменуватиме новий рівень співпраці з Євро-союзом, новий формат євроінтеграції. Саме сьогодні Перший віце-прем'єр-міністр України А.Клюєв веде у Брюсселі переговори з європейськими візаві щодо узгодження тексту цього документа. Було б дуже важливо забезпечити умови для парафування угоди на грудневому саміті Україна-ЄС. В цьому контексті позиція Іспанії, її підтримка безумовно, є дуже важливою для нас. Отже, ще раз підкреслю, **нам необхідно активно розвивати українсько-іспанські контакти на різних рівнях, розширювати канали гуманітарного співробітництва.**

Сьогодні Україна перебуває на складному етапі трансформації. Ситуація значно ускладнюється через поглиблення внутрішніх проблем, вплив світової фінансово-економічної кризи. Для подолання цих негативних чинників потрібен час, який ми, на жаль, інколи втрачаємо.

Очевидно, що **саме внутрішні негаразди є головною перешкодою на шляху до ЄС.** Саме ця проблематика обумовлює характер, зміст і атмосферу діалогу Києва та Брюсселя. Водночас, очевидно й те, що паралельно з вирішенням проблем сьогодення у відносинах з ЄС, необхідно формувати середньострокову стратегію євроінтеграції країни.

Друге. Важливим елементом відносин Україна-ЄС є Угода про спрощення оформлення віз. Сьогодні сторони наблизилися до того, щоб прийняти рішення про внесення представників неурядових організацій України до переліку категорій осіб, які користуються відповідними пільгами. Це крок уперед у візовому діалозі з ЄС.

Також важливим фактором є реалізація Плану дій щодо лібералізації ЄС візового режиму для України, ухваленого сторонами на минулому саміті Україна-ЄС (листопад 2010р.). Однак, деякі політики в Україні зараз говорять, що якщо ЄС залишить “візові бар'єри”, то, можливо, ми повинні повернутися до візового режиму, що існував до 2005р., коли громадянам ЄС потрібні були візи для поїздки до України. На мій погляд, така позиція навряд чи є продуктивною.

Зрозуміло, що лібералізація візового режиму є дуже популярним питанням для українського суспільства. Слід констатувати, що **останнім часом ситуація з візами значно покращилася**. Триває зростання видачі мультивіз (1-2 місяці) для українців. Проте, залишається проблемою режим отримання довгострокових шенгенських віз. Відтак, це головний предмет для подальшого переговорного процесу щодо лібералізації візового режиму.

Третє. Важливим аспектом євроінтеграції України є розвиток торговельно-економічних контактів з ЄС. Очевидно, що ситуація для європейських інвесторів наразі не є найкращою. **Існує чимало проблем ведення бізнесу в Україні: насамперед, це – корупція, система судочинства, земельна система, валютне регулювання, митне регулювання, технічні бар'єри в торгівлі.** Також нагальною необхідністю є запровадження практики постійного конструктивного діалогу влади та бізнес-спільноти.

На завершення хочу привернути увагу до такого важливого моменту. В нашому діалозі опосередковану участь беруть громадяни України і представники експертного співтовариства. У матеріалах, що підготував для цієї конференції Центр Разумкова, містяться результати двох опитувань – експертного та загальнонаціонального.

Хочу наголосити лише на одному моменті, який відбиває специфіку інтересу громадян України до ЄС. Коли ми запитали, чим ЄС цікавий для України, респонденти відзначили – фінансові ресурси, ринок для українських товарів (зона вільної торгівлі дасть можливість досягти цієї мети), а також систему врядування, демократичні стандарти, норми і правила життя.

Думаю, для наших іспанських партнерів буде цікавим, що українці думають про Іспанію, як оцінюють двосторонні відносини, нарешті – з чим асоціюється Іспанія для звичайного українського громадянина. Сподіваюся, що результати наданих нами соціологічних досліджень сприятимуть більш повному уявленню про стан і перспективи співробітництва Києва та Мадрида.

Я був дійсно вражений тим, що Іспанія має дуже високу позицію у визначеному нашими громадянами переліку країн ЄС, відносини з якими є найбільш важливими для України. Українці відвели Іспанії сьоме місце, – значно вище порівняно із сусідніми з Україною державами, з якими у неї склалися традиційно тісні контакти та розвинуті відносини. Це, на мою думку, свідчить про великий потенціал українсько-іспанського партнерства.

Переконаний, – цей третій етап стратегічного діалогу є важливою складовою розвитку контактів на експертному рівні між Україною та Іспанією. ■

СПІЛЬНО ВИРІШУВАТИ ПРОБЛЕМИ І РУХАТИСЯ ВПЕРЕД

Хосе МОЯНО,
*Надзвичайний і Повноважний
Посол Іспанії в Україні*

Мені дуже приємно брати участь у третій зустрічі, яку тут, у Мадриді, організували *INCIPE* і Центр Разумкова. Я вітаю обидві інституції, які надали нам чудову можливість краще познайомитися один з одним, що слугуватиме основою для розвитку відносин між двома країнами.

Україна є великою європейською країною з великим майбутнім, і Іспанія у своїй зовнішній політиці зробила велику ставку на те, щоб Україна стала демократичною і процвітаючою країною в Європі. Це допоможе нам спільно вирішити проблеми, які ми маємо на континенті та у світі. І хоча сьогодні часи не дуже легкі, це не означає, що ми повинні втрачати надію на те, що майбутнє буде набагато яскравішим, ніж видається сьогодні. І я переконаний, що дискусія, яку ми проведемо, на багато що проллє світло, і ми побачимо багато речей, які зможемо зробити разом з Україною, тому що **хочемо, щоб Україна стала ближчою до Європи, ближчою до ЄС, ближчою до Іспанії.**

Я думаю, ми повинні усвідомлювати, що відносини між Іспанією та Україною обумовлюються шляхом, який обрала Україна як європейська держава, що намагається стати членом ЄС. *По-перше*, це зміцнює двосторонні відносини між обома країнами та означає, що Україна зробила важливий історичний вибір свого майбутнього як майбутнього члена ЄС.

По-друге, зникає думка про те, що Іспанія не надто захоплена шляхом, який обрала Україна, що її не дуже добре сприймають. З іншого боку, Україна вже не сприймає Іспанію як перешкоду її руху до ЄС. **Наш месидж українцям: у процесі наближення до ЄС ви повинні пройти через глибокі реформи.** ЄС – це не Радянський Союз, це Європейський союз. І я думаю, українська влада це розуміє.

По-третє, **реформи повинні здійснюватися не тому, що Україна хоче бути членом ЄС, а тому, що ці реформи необхідні для самої країни.** І навіть якщо

Україна не буде йти до ЄС, реформи повинні реалізовуватися. Я можу сказати, що за останні 20 років незалежності докладено багато зусиль – країна пройшла через складні трансформації від політичної системи з комуністичними поглядами та централізованою економікою до країни, яка є більш відкритою політично та економічно, країни, що посилила свою національну ідентичність. Наявність єдиного об'єднуючого проекту для України, ґрунтованого на національній ідентичності може допомогти пройти процес реформування, і ми зможемо допомогти в цьому Україні.

Говорю українським друзям, що їм слід дивитися в напрямі ЄС, навіть не думаючи, що від ЄС вони можуть щось отримати (адже навіть зараз в ЄС багато проблем і глибока економічна криза), а тому, що Україна могла б запропонувати ЄС у позитивному сенсі. Тобто, що ви можете реально зробити для ЄС, а не принести нові проблеми.

Необхідно проводити політичні реформи, а це означає справжню демократію, в тому сенсі, що політичні партії мають бути стабільними, дотримуватися верховенства права, боротися з корупцією, не змінювати закони щоразу, коли їм заманеться, особливо закони про вибори.

Це саме ті речі, про які ми говоримо, – вам **слід іти в напрямі до системи, прийнятної для ЄС.** Це стосується й економіки, що означає відкриту економіку, без високого рівня корупції (а це реальна проблема в Україні), має бути менше бюрократії, більше можливостей для середніх і малих підприємств, які нерідко потерпають від корупції і величезного тиску. Вони повинні розвиватися, оскільки, якщо Україна не забезпечить розвиток малих і середніх підприємств, то вона не буде мати середнього класу, який є основою демократії.

Інше цікаве питання – ідентичність. Україна – це країна, яка має відмінні Захід і Схід. Це не означає, що Схід – російський, а Захід – європейський, – ні. Все не так просто. Я виявив одну цікаву річ, коли подорожував регіонами України – там багато людей розмовляють не українською, а російською. Тобто російська мова також є мовою спілкування, що широко використовується на Півдні і Сході країни.

Тому проблема полягає не у формуванні суспільства або ідентичності *проти* когось. Вона полягає у формуванні ідентичності, в якій Схід і Захід України будуть почувати себе комфортно. Це буде гарантією того, що Україна буде демократичною. Щоб зробити Україну такою країною, вам потрібно йти на компроміси, ви не можете відділити Україну від Києва, не беручи до уваги інтереси Заходу чи інтереси Сходу країни.

Існує ще одна річ, що має важливе значення для України – роль олігархії в політичному та економічному житті. Тут зустрічаються речі, не зрозумілі українському народу, більшості українців. Тобто є деяка впевненість у тому, що кожен, хто має багато грошей, здобув їх злочинним шляхом, бо за 20 останніх років неможливо заробити законним шляхом стільки грошей, як у деяких людей. Але великий бізнес є гарантією того, що така держава, як Україна,

буде продовжувати своє існування й буде в змозі впоратися з усім у майбутньому та мати свою власну долю, власники бізнесу будуть захищати свої інтереси в Україні.

Україна не повинна робити вибір між Сходом чи Заходом. Україна повинна співіснувати зі Сходом і Заходом, адже у вас є міцні зв'язки на обох напрямках. Тому слід чітко визначити, що такий вибір не для вас. Але ви повинні зробити реальний вибір моделі, яку ви будете запроваджувати. І якщо Україна хоче мати модель відкриту, конкурентоспроможну як політично, так і економічно – це європейський вибір.

Повертаючись до двосторонніх відносин, хочу зазначити, що ми досягли непоганого прогресу в окремих сферах, зміцнили політичні контакти між урядами. Зокрема, Україну цього року відвідали п'ять держсекретарів Іспанії. Ми розраховуємо на те, що наша співпраця триватиме і в наступному році. Хочу зупинитися на деяких моментах.

Перше. В секторі культури та освіти у нас є дві мети. Одна полягає у відкритті інституту Сервантеса в Києві, що є дуже необхідним. Все, що ви робите в Україні для популяризації іспанської культури, вітається обома сторонами, тому вам не доведеться при цьому докладати багато зусиль. Іспанія вважається культурно розвинутою країною, якою українці дуже захоплюються, принаймні вони хочуть вивчати іспанську мову та пізнати Іспанію краще. Тому українці будуть вітати відкриття інституту Сервантеса в Києві. Правда, криза в Іспанії заважає його відкриттю – наразі ми проводимо переговори щодо угоди про відкриття культурних центрів, щойно з'являться для цього відповідні умови.

Друга – стосується шкіл. Ми хочемо сприяти розвитку шкіл з початковою та середньою освітою в Україні, де діти вивчають іспанську як першу і другу мову. В Україні є майже 30 таких шкіл, і нещодавно наш Державний секретар з питань освіти під час візиту до України відвідав дві такі школи. Ми сподіваємося, що це є початком продуктивного співробітництва між двома міністерствами освіти. Як чудово бачити 10-12-річних дітей, які можуть грати в іспанському театрі чи співати іспанські пісні без акценту! Це прекрасно.

Друге. Є багато речей, які ми можемо зробити разом з Україною в економічній сфері. В Україні вже працюють іспанські компанії, але їх небагато. Деякі з них є великими, а деякі змушені боротися за існування в Україні. Проблема в наступному – Україні потрібно модернізувати свою інфраструктуру в таких сферах, як наземний та повітряний транспорт, інші види комунікацій, енергетика, включно з альтернативною енергетикою, де іспанські компанії є світовими лідерами. І ми можемо активно співпрацювати з Україною.

На цей час є хороші перспективи, проте іспанські фірми (як і інші європейські) стикаються в Україні з певними проблемами, пов'язаними з бюрократією, але насамперед – з корупцією. І ми мало не щодня боремося заради того, щоб допомогти цим компаніям вижити. І якщо ми, зрештою, створимо зону вільної торгівлі й отримаємо зобов'язання щодо посилення верховенства права

з боку українського Уряду, це буде мати велике значення, оскільки в Україні є багато проєктів, які іспанські фірми могли б ефективно реалізовувати. (Зокрема, Іспанія отримала право на реалізацію двох твінінгових проєктів в Україні).

Тремс. Ми подвоїли в 2011р. кількість віз для туристів, які прибувають до Іспанії – і не лише у зв'язку з тим, що сталося в Північній Африці, але й для того, щоб в українському суспільстві сформувалося певне сприйняття Іспанії, щоб громадяни зрозуміли: для того, щоб потрапити до Іспанії, візи не є проблемою. Тепер українці можуть отримати візу за п'ять днів, і ми видаємо мультивізи на тривалі періоди. Сьогодні ми презентуємо Іспанію як туристичний напрямок, куди також можуть приїхати люди середнього класу, які певний час вважали Іспанію курортом лише для заможних людей. А це не так. Тому цього року ми видамо українцям близько 50 тис. віз.

Ми в Іспанії дуже хочемо, щоб українці мали можливість без віз подорожувати до решти країн Європи. Ми хочемо сказати нашим компаніям “приїжджайте до України, тут є багато можливостей, це прекрасна країна, тут є люди, які готові працювати з вами, а також є безпека для інвестицій”. Ми хотіли б їм так сказати. І, звісно, ми могли б сказати, що вже хочемо бачити Україну у складі ЄС. Але будьмо реалістами, будьмо обачними у висловлюваннях.

Що стосується віз. Є відповідна дорожня карта. Є дві фази – законодавча та виконавча. Для того, щоб отримати вільний візовий режим з ЄС, вам потрібно пройти через серйозні реформи. Ці реформи мають важливе значення. Ви знаєте, що в Україні можна зустріти людину з двома, трьома або чотирма паспортами, і це небезпечно. Ми також повинні більш тісно співпрацювати у сфері прикордонного контролю. **Ми хочемо, щоб ваша політика щодо емігрантів і біженців, які просять політичного притулку, була більш відкритою.** Ми не проти вільного візового режиму, але є ряд речей, які ви повинні зробити, навіть заради вашого власного блага.

Іспанці, які інвестують в Україну, стикаються з численними труднощами. Як я можу наказати іспанським компаніям приходити і вкладати гроші, якщо ці труднощі поширяться, й інвестори можуть втратити свої кошти? І не лише я дотримуюсь такої думки. Є значна кількість європейських компаній і посольств європейських країн, які стикаються з такими проблемами. Тому ми хочемо, щоб ці проблеми були вирішені і забезпечено більш високий рівень безпеки для іноземних інвестицій. І, звичайно, все це дуже важливо у формуванні нашого погляду на вашу перспективу в ЄС. Як я вже сказав, **щоб потрапити до ЄС, короткого шляху немає.** Ви повинні йти шляхом реформ, і ми говоримо вам про це як друзі: якщо ви хочете належати до клубу, де діють певні політичні та економічні правила, ви не потрапите до нього, якщо не будете їх дотримуватися. Мені дуже шкода, але **перспектива на цей момент є не дуже позитивною.**

І на завершення. Наша конференція свідчить про те, що **Іспанія та Україна можуть багато зробити разом.** Україна рухається на шляху до ЄС і може розраховувати на підтримку Іспанії. Вважаю, що нинішні проблеми українці зможуть подолати, бо у вас чудова країна, чудові люди. ■

ЗАБЕЗПЕЧИТИ ПОДАЛЬШИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКО-ІСПАНСЬКИХ ВІДНОСИН

Анатолій ЩЕРБА,
*Надзвичайний і Повноважний
Посол України в Іспанії*

Мій колега, Посол Іспанії в Україні Х.Мояно, щойно надав важливу інформацію про взаємодію двох країн у питаннях європейської інтеграції. Своєю чергою, хочу скористатися цією можливістю, щоб окреслити власну точку зору на розвиток українсько-іспанських відносин у світлі європейського вибору України.

Не буде перебільшенням сказати, що **Іспанія є одним з головних партнерів і друзів України в Європі**. Після 20 років з моменту встановлення дипломатичних відносин між нашими країнами, вони, схоже, не є вже такими віддаленими, якими були на початку 1990-х. Іспанія здолала важкий шлях інтеграції, перетворившись із периферійної європейської країни на впливового члена Європейського Союзу, чий голос враховують у Брюсселі та інших європейських столицях. Водночас, Україна все ще перебуває в пошуку свого місця в об'єднаній Європі.

У сфері євроінтеграції іспанська сторона може поділитися величезним досвідом успішної реалізації інституційних та економічних реформ, модернізації внутрішньої інфраструктури за критеріями ЄС, адаптації національного сільськогосподарського сектору в рамках Спільної сільськогосподарської політики ЄС та ін.

Європейський Союз і модель розвитку ЄС були й залишаються вибором українського народу та керівними принципами для соціальних перетворень в Україні як європейській державі, яка чітко заявила про свій європейський вибір.

Упродовж останніх років питання європейської інтеграції було ключовим моментом у процесі переговорів між Україною та практично всіма країнами європейського континенту, в т.ч. Іспанією. Зокрема, це питання

обговорювалося під час візиту Міністра закордонних справ М.А.Моратіноса до України у 2007р. і 2009р., візитів міністрів закордонних справ А.Яценюка і П.Порошенка до Іспанії у 2007р. і 2010р., а також під час останнього візиту К.Грищенка до Іспанії у 2011р.

Хотів би зазначити, що не лише політичні заяви, але й реальні міжнародні акти регулюють питання співпраці

наших країн з ЄС. Я маю на увазі Меморандум про наближення України до ЄС, підписаний між зовнішньополітичними відомствами двох країн у 2007р.

Завдяки цьому документу та нашій добрій волі, відповідно до річного плану співробітництва, нам вдалося багато зробити – у травні в Києві відбулися консультації з європейських питань за участю Державного секретаря з питань ЄС МЗС Іспанії Д.Гаррідо; молоді українські дипломати отримали можливість ознайомитися з роботою європейської дипломатії, так би мовити, “з перших рук”, під час навчальної практики в Міністерстві закордонних справ і співробітництва в Мадриді.

Ми всі були свідками недавніх історичних подій в Північній Африці і країнах Близького Сходу, для наближення до демократії яких Іспанія докладає величезних зусиль. Однак, інтерес Іспанії до подій у Східній Європі залишається досить низьким. **Іспанія підтримує майбутнє членство Туреччини та західних балканських країн, але, на жаль, ще не готова розглянути європейську інтеграцію України.**

Сьогодні часто обговорюється європейська перспектива України, є країни, що підтримують прагнення Києва в цьому напрямі, є й ті, що не підтримують. Я б хотів, щоб Іспанія, яка нещодавно пройшла свій шлях до ЄС, краще розуміла європейські прагнення України. Ми всі знаємо, що рішення ЄС про визнання європейської перспективи України не означає автоматичного надання статусу країни-кандидата. Щоб дістатися цієї точки, ми все ще повинні багато років напружено працювати, здійснюючи заходи, спрямовані на реформування країни та наближення її до стандартів ЄС.

Водночас, я хотів би відзначити позитивні зміни у візовому діалозі, яких було досягнуто за останні роки. Кілька років тому українці в Іспанії вважалися

потенційними нелегальними мігрантами. Тепер мої співвітчизники довели, що вони добре інтегрувалися й успішно працюють у різних галузях іспанської економіки.

Одним із доказів цього може слугувати Королівський указ (191/2011 від 19 серпня 2011р.) “Про скасування (анулювання) посади радника з питань праці та міграції Посольства Іспанії в Україні”, яка була створена у 2007р.

для управління великими обсягами міграційних потоків, укладання численних контрактів між українськими та іспанськими бізнесменами, а також з метою сприяння співпраці в галузі міжнародного усиновлення. Цим документом **Уряд Іспанії вперше визнав у законодавчому акті, що Україна не становить міграційного ризику для Іспанії**, а міграційні потоки між нашими країнами регулюються і перебувають під контролем.

Зростання числа українських туристів, які відвідують Іспанію під час відпустки, також свідчить про позитивні зміни у візовій та міграційній сферах.

Наші країни могли б також ефективно співпрацювати у сфері оснащення державного кордону, організації контрольно-пропускних пунктів, у паспортно-візовій сфері – з метою сприяння здійсненню Плану дій ЄС щодо лібералізації візового режиму. Як ви, напевно, знаєте, 20 вересня 2011р. Спільний комітет ЄС та Генеральних кортесів Іспанії прийняли Резолюцію про розвиток відносин між Україною та ЄС. Парламентарії закликали Уряд Іспанії зробити внесок у наближення України до інституцій ЄС, беручи до уваги прогрес Києва в досягненні європейських цінностей. Я думаю, що увага іспанської сторони до українського питання є хорошим знаком, що дозволяє нам з оптимізмом дивитися в майбутнє.

У наступному році Україна та Іспанія будуть відзначати 20-річчя встановлення дипломатичних відносин. Упевнений, що ця знаменна подія забезпечить значний імпульс подальшого розвитку двосторонніх відносин між великими європейськими країнами – Україною і Іспанією. ■

Конференція, 20 жовтня 2011р., Мадрид

РОЗВИВАТИ МІЖПАРЛАМЕНТСЬКЕ СПІВРОБІТНИЦТВО

Луїс ФРАГА,
*сенатор, віце-президент
Комісії із закордонних справ
Сенату Іспанії*

Ця зустріч – велика честь для мене й водночас, добра можливість дізнатися більше один про одного та разом будувати відносини між Іспанією та Україною. Вважаю, ми повинні продовжити проведення таких зустрічей щороку, тому що вони можуть перерости у свого роду іспансько-український форум. І в цьому сенсі я думаю, що Центр Разумкова та *INCIPE* є саме тими організаціями, які могли б дійти згоди щодо того, як організувати цей іспансько-український форум, який зможе об'єднувати не лише тих людей, що перебувають тут, але й широке коло фахівців різних сфер діяльності.

На мою думку, **єдиний спосіб організувати такий форум є залучення представників університетів, а також незалежних письменників, журналістів, художників.** Це допоможе по-справжньому досягти певного взаємопроникнення між двома суспільствами. Думаю, також було б непогано залучити до цього форуму парламентаріїв від усіх партій. І в цьому сенсі, гадаю, створення такого іспансько-українського форуму, який може з'явитися в майбутньому, буде важливим кроком, який зроблять Центр Разумкова та *INCIPE*.

Тепер що стосується двосторонніх відносин. Вони дуже хороші, настільки хорошими вони ще ніколи раніше не були. Й одним із ключових факторів у нинішніх чудових двосторонніх відносинах між Україною та Іспанією є те, що два послы – Посол Іспанії в Україні Х.Мояно і Посол України в Іспанії А.Щерба не лише дуже добре попрацювали разом, але й те, що вони емоційно відчували те, що роблять. Саме така емоційна співучасть їх обох є дуже важливим моментом.

Але є й інші причини добрих двосторонніх відносин. Насамперед, є речі, про які ніхто досі не писав, але **Україна має багато спільних рис з Іспанією**. Перша, дуже очевидна тотожність – обидві країни мають дуже схоже населення, чисельність якого приблизно однакова. Що стосується площі країн – Україна трохи більша, але площі порівнянні. Це очевидно.

Але є ще одна схожість, яку я хотів би підкреслити – обидві країни є “пороговими” країнами між просторами цивілізацій. Ми всі пам’ятаємо книгу С.Хантінгтона, де він поділив світ на сфери цивілізацій. Зокрема, він зазначав, що, наприклад, Росія є однією з таких цивілізацій. Як відомо, він був не дуже оригінальним, оскільки фактично повторював Тойнбі і Шпенглера. Але так чи інакше, у своїй книзі про конфлікт цивілізацій він допускав, що є країни, які знаходяться між цими сферами цивілізацій, у просторі, де цивілізації суміщуються.

І Іспанія є типовим прикладом такої “проміжної” зони між Південною Америкою і Європою, як і Україна є “проміжною” зоною між великою Росією і Європою. Більше того, я б сказав, що обидві ці країни є європейськими, й обидві є частиною Європи, і саме з цієї причини, на мою думку, Україна повинна бути членом ЄС. Я абсолютно переконаний в цьому. Я думаю, що Угода про асоціацію з ЄС – це добре, та кращим варіантом була б інтеграція, хоча всі ми знаємо, як це складно.

Отже схожість між Іспанією та Україною полягає в тому, що обидві країни є “пороговими” країнами між двома великими просторами цивілізацій. Я гадаю, це те, чого не помітили дослідники в багатьох аналізах.

Є багато й інших спільних рис. У обох країн є спільні історичні риси. Зокрема, обидві мають традицію міграції. Я маю на увазі те, що в Україні є багато людей, які емігрують, і люди запитують – а як щодо Іспанії? Нагадаю, 20 років тому понад 2 млн. іспанців проживали за межами Іспанії. Отже, і в цьому ще одна точка подібності.

Є й інші спільні риси, хороші і погані. І негативна схожість полягає в тому, що, особливо **останніми роками, спостерігається свого роду політичний розкол, погіршення загального політичного стану справ в обох країнах**. Я маю на увазі те, що, на жаль, погіршився саме стиль політичного правління, і в цьому також проглядається схожість. Є ще одна негативна спільна риса – **слабка інституційна структура в обох країнах**. Деякі люди можуть бути здивовані тим, що я кажу це про Іспанію. Але це саме так. Якщо розглядати Парламент, це дуже слабкий Парламент, я б навіть сказав, що це один з найслабших парламентів в Європі. Тому, коли справа доходить до того, щоб давати уроки іншим країнам, я є дуже обережним, і намагаюся не повчати жодну країну світу.

У сфері туризму, на мою думку, ситуація є дуже хорошою. Думаю, її можна було б ще покращити, якби ЄС придумав щось особливе, щоб скасувати візовий режим для України. На мою думку, Україна прийняла дуже розумне рішення про скасування віз для в'їзду громадян країн ЄС. Це покращить стан туризму в Україні. (Нагадаю, якщо порівняти її з Росією, у відсотковому обчисленні до України приїждить більше іноземців, ніж до РФ). Безумовно, розвиток взаємного туризму сприятиме покращенню суб'єктивного сприйняття в обох країнах. Отже, в цій сфері спостерігається значний прогрес.

Прогрес також спостерігається й і у двосторонніх ділових відносинах, хоча ці відносини можна було б покращити, якби іспанські компанії мали відчуття того, що в Україні є правова безпека, якої наразі не існує. Для такого твердження є підстави – я знаю багато іспанських компаній та багатьох іспанських бізнесменів, які намагалися займатись бізнесом в Україні й зазнали невдачі, оскільки опинились у справжній хаші. **Якщо атмосфера для інвестицій не покращиться, думаю, іспанські компанії будуть дуже неохоче вкладати свої кошти в Україну,** і це болісно зачепить двосторонні відносини. Ми повинні це чітко усвідомлювати.

Є ще один момент, про який я хотів би сказати, і який є не дуже добре відомим, а саме: парламентські відносини. Те, що сталося між Україною та Іспанією, можна назвати новацією. Ми створили в Україні нову концепцію політичної співпраці на рівні парламентів. Можливо, вам не дуже цікаво знати, що відбувається в Парламенті, але теоретично Парламент є одним з найважливіших інститутів у країні. І двосторонні міжпарламентські відносини між країнами, як правило, базуються на т.зв. групах дружби. Групи дружби – це групи, що формуються в Парламенті, їх члени обираються партіями, які висувають до їх складу друзів, які можуть бути фахівцями, наприклад, у сільському господарстві, але нічого не знають про країну. *Це по-перше. По-друге,* у них немає грошей. Саме тому разом з Україною ми розробили нову концепцію, що базується не на групі дружби, а на робочій групі. І ця робоча група була вперше сформована в Україні, відбулася чудова зустріч з українською владою, і ми працювали над вирішенням спільних проблем у галузі енергетики, а також над такими складними питаннями, як справа Ю.Тимошенко, питання відносин з ЄС.

І останнє. Наступного тижня в Європейському Парламенті буде ухвалена резолюція щодо України. Якщо вона буде занадто суворою, це негативно позначиться на всіх нас. На завершення – я вважаю, що **Україна повинна бути членом ЄС,** і на мою думку, Угода про асоціацію є хорошою угодою. ■

РАЗОМ РОБИТИ ВНЕСОК У ДОБРОБУТ І ПРОЦВІТАННЯ ЄВРОПИ

Андрій ШЕВЧЕНКО,
*голова Комітету Верховної Ради України
з питань свободи слова та інформації*

Окремі учасники конференції відзначали деякі схожості між нашими країнами, і я хотів би дещо продовжити цю тему. У презентованих Центром Разумкова матеріалах містяться цікаві дані соціологічних досліджень. Зокрема, відзначу два моменти, з якими Іспанія асоціюється у українців, – це футбол і туризм. Це цікаво, але думаю, схожість є глибшою і ширшою, ніж назване.

В Україні люди б вели дискусію стосовно того, до якої цивілізації ми належимо – до європейської чи євразійської. Коли я приїжджаю до Іспанії, то розумію, що, ймовірно, ми належимо до середземноморської цивілізації, де процес є настільки ж важливим, як і результат.

Коли ми дивимося на портфель двосторонніх відносин, ми розуміємо, що нам подобається сам процес, подобається спілкування, хоч іноді нам не вистає прагматичних і практичних результатів. І, як новачок на цьому чудовому форумі, я напевно, обмежуся тим, що згадаю лише про три події, що сталися минулого року.

По-перше, події, пов'язані з Угодою про асоціацію, включно з поглибленою та всеохоплюючою зоною вільної торгівлі. Ще рівно рік тому ми були дуже оптимістично налаштовані на завершення переговорів. У цьому році всі ми занепокоєні і працюємо над тим, як врятувати Угоду, як її зберегти. Проте **всі проблеми, що стосуються Угоди про асоціацію знаходяться в самій Україні.**

Очевидно, що ключова проблема полягає у глибокій кризі демократії, яку ми спостерігаємо в Україні. Не вдаючись у деталі, можна просто перелічити політичні репресії, цензуру, фактичну заборону на вуличні акції протесту, – те, чого ми не бачили в Україні впродовж багатьох років. Думаю, що все це, разом зі справою Ю.Тимошенко і з іншими випадками політичних репресій, є ключовими проблемами для підписання Угоди про асоціацію.

Сьогодні я представляю партію Ю.Тимошенко і, користуючись можливістю, хочу подякувати всім нашим іспанським друзям за прихильність до демократії в Україні та за моральну, політичну підтримку, яка є надзвичайно важливою за цих умов.

Проте мені вкрай неприємно говорити про те, що всі ці проблеми можуть бути використані, щоб зупинити переговори між Україною та ЄС. І якщо ви читали українські газети, то ви зустрічали такі дуже прості заголовки на зразок – карайте В.Януковича, а не українців.

Я не дипломат, тому я, ймовірно, продовжу говорити прямо з нашими європейськими друзями. Я думаю, **дуже важливо покарати тих людей, які дійсно підривають європейський рух України**, а не український народ.

Ми повинні обговорити, яким чином можна використати всі можливі інструменти впливу на Україну після того, як Угоду про асоціацію буде ратифіковано, а не випадок її нератифікації.

По-друге, є дві інші дуже практичні події, які сталися протягом 2011р. Виникло нове “поле” українського інтересу тут, в Іспанії, воно стосується альтернативних джерел енергії та іспанського досвіду в галузі будівництва СПГ-терміналу. Ви знаєте, що у вересні компанію *Socoin* обрали для підготовки технічної документації для будівництва СПГ-терміналу в Україні. Я вважаю дуже хорошим знаком те, що тендер виграв такий сильний гравець. Думаю, що у наших іспанських партнерів є хороші шанси для того, щоб зробити свій вагомий внесок.

Другим спільним економічним практичним питанням є майбутня земельна реформа в Україні. Ви знаєте, що український Уряд заявив, що найближчим часом він готовий відкрити ринок для вільного продажу сільськогосподарських земель. Беручи до уваги, що деякі українські сільськогосподарські продукти, такі як соняшникова олія або зерно, вже знайшли свій шлях на іспанський ринок, я думаю, що це дуже цікава інвестиційна можливість для наших іспанських партнерів. Однак тут ключовим ризиком є корупція. **Існує величезне занепокоєння, що українська влада може використовувати свої інструменти, щоб не допустити конкурентних іноземних інвесторів до цього процесу.**

Тому я переконаний – як для українців, так і для європейців **дуже важливо** забезпечити, **щоб весь процес земельної реформи, яка є найбільшою економічною проблемою в Україні на найближчі кілька років, був прозорим, і щоб усі іноземні інвестори могли приїхати до України і взяти в ньому участь.** (Дуже сподіваюся, що деякі вкрай неприємні та сумні випадки, такі як випадок з компанією *Uralita*, ніколи не повторяться). Всі наші іноземні інвестори повинні відчувати себе в безпеці в Україні. І в Уряді, і в опозиції є велике бажання забезпечити всім інвесторам можливість безпечно працювати в країні.

Підсумовуючи, я хотів би сказати, що всього цього було б легше досягти, якби процеси подальшої європейської інтеграції, у т.ч. укладення Угоди про асоціацію більш активно продовжувалися.

Хочу звернути увагу на такий момент. Подорожуючи з Кракова до Львова, або з Будапешта до Ужгорода, бачиш, що немає нічого, щоб могло виправдати такий розділ Європи. Я думаю, що немає жодних причин, які б виправдали те, чому молоді поляки або угорці можуть скористатися всіма чудовими можливостями, які є від Варшави до Лісабона, а українці не можуть.

Тому, представляючи європейську націю, я хотів би сказати, що для вирішення багатьох проблем, з якими ми стикаємося в Україні, ми повинні продовжити головні переговори з Європою, і я вважаю, що наші дві країни з 46-мільйонним населенням дійсно можуть разом зробити великий внесок у добробут і процвітання Європи.

Я думаю, що більшість українців найбільше хотіли б почути від наших іспанських друзів чіткий сигнал про своє майбутнє в Європейському Союзі. Відтак, хочу ще раз звернутися до результатів, наданих Центром Разумкова. Коли експертів запитали про ставлення Іспанії до інтеграції України в ЄС, 10% сказали, що ставлення є позитивним, 13% – негативним. Водночас, 77% експертів відзначили або нейтральне ставлення, або не змогли визначити позицію Іспанії щодо інтеграції України в ЄС. Думаю, українці хотіли б бачити більш чіткішу позицію Іспанії з цього питання. ■

ЗАХИЩАТИ ФУНДАМЕНТАЛЬНІ ПРАВА І СВОБОДИ ЛЮДИНИ

Франциско ФОНСЕКА,
голова
Представництва ЄС в Іспанії

Перш за все, я пам'ятаю, що першою людиною, яка пояснила мені, чому Україна потрібна Європі, був лорд Уільям Уоллес, колишній президент *Chatham House*. Він пояснював, що Україна є виключно європейською державою і важливим партнером для ЄС. Також він зазначав, що саме після проголошення незалежності була ухвалена Постанова українського Парламенту стосовно зовнішньополітичного пріоритету – приєднання України до ЄС. Ця Декларація 1993р. була вельми цікавою.

Я дуже радий дізнатися, що на цей час фактично завершено переговори про поглиблену та всеохоплюючу зону вільної торгівлі. Я радію, тому що у сфері економічного співробітництва все розвивається належним чином, хоч у мене були деякі побоювання.

За останні роки наша двостороння торгівля набула важливого значення. Обсяг експорту України до Європи становить приблизно €11,5 млрд., а експорт усіх держав-членів ЄС до України – €17 млрд., і ця сума постійно збільшується. Найкраще пояснення цьому – надходження прямих іноземних інвестицій. На цей час європейські інвестиції в Україну становлять близько €20 млрд. За останні п'ять років вони зросли приблизно на 10%. Тому Україна є надійним економічним партнером. І я думаю, завершення переговорів про зону вільної торгівлі є найкращим підтвердженням цього.

Що стосується переговорів, то я приєднуюся до офіційної позиції Європейської Комісії, викладеної у Робочому документі, опублікованому у травні 2011р. Я думаю, що ми знаходимось у стані напружених економічних реформ. Я вважаю, що ви здійснили вражаючі зусилля в поновленні договору з МВФ. Що стосується вашої всеосяжної економічної програми, то ви

досягли значних зрушень у сфері бюджетної консолідації, у вас є відмінний закон про державні закупівлі. І можливо цього не варто казати, але Європейська Комісія задоволена реформами в Україні в газовій сфері.

Звичайно, існують перешкоди різного роду, але ви справді повинні покращити ситуацію, заповнити прогалини в середовищі правової безпеки. Наші бізнесмени повідомляють, що вони, як і раніше, стикаються з труднощами, наприклад, різним рівнем податків, особливо ПДВ, проблемами застосування Митного кодексу тощо. Але ми ведемо переговори, щоб вирішити ці проблеми і я впевнений, що ми знайдемо належне рішення.

Після цих гарних новин, дозвольте мені, так би мовити, “відкрити вікно”, щоб поглянути на реальні політичні проблеми. Наші українські партнери наголошують, що потрібно укласти Угоду про асоціацію, яка є такою ж відправною точкою, таким же стандартом, що й для будь-якої іншої країни-кандидата на вступ до ЄС. І ви маєте рацію. Добра Угода про асоціацію, добре розроблена Політика сусідства забезпечують важливі перспективи в майбутньому. Ви знаєте, що статтею Лісабонського договору та Політикою сусідства зроблено спробу встановити (слово “встановити” – у великих лапках) європейський кордон і визначити певний проміжний статус, залишаючи двері до ЄС відкритими.

Тому вам потрібно укласти Угоду з високими стандартами. А в цьому плані я повинен зізнатися, що на технічному рівні, ми, як і раніше, маємо певні занепокоєння. Високий Представник ЄС із закордонних справ і безпекової політики К.Ештон 12 жовтня 2011р. на засіданні Європейського Парламенту заявила: “2011 рік повинен був стати роком безпрецедентної можливості та розвитку відносин між ЄС і Україною”.

Ми вважаємо, що в 2011р. ми втратили певні темпи в дуже важливій сфері – у співпраці на політичному рівні. І це є актуальним, оскільки привабливість політики сусідства полягає не в укладанні звичайної Угоди про асоціацію, а у створенні пан’європейського простору з тими ж цінностями. Тому політичний діалог не є класичною дискусією з Радою Європи та ОБСЄ, він означає більше. **Це потенціал для створення системи взаємної довіри, вільного пересування людей, поширення цінностей, уніфікації правових норм вирішення транскордонних конфліктів.**

На мою думку, в зазначених сферах існують, як і раніше, суттєві проблеми. За оцінками Комісії, у 2011р. в Україні – я цитую – погіршилася ситуація щодо поваги до основних свобод, зокрема, свободи ЗМІ, свободи зборів і загалом до демократичних стандартів. Приємно, що ви врахували міжнародну критику стосовно проведення виборів у 2010р. і вносите відповідні зміни до вашого виборчого законодавства, щоб вирішити цю проблему. Але це не “для слави”, – це дуже важливо для успішного завершення цих переговорів для обох сторін.

Чому це важливо? **Ви повинні продемонструвати, показати на практиці, що ви поділяєте ці цінності. Як це продемонструвати?**

Крім лібералізації візового режиму (що є технічним питанням), є питання взаємної довіри. Тобто ми повинні переконатися, як професійно відповідні установи видають візи. І в цій сфері відкривається “вікно можливостей”. Для мене лібералізація візового режиму – не лише впевненість у тому, що ви заплатите €25 та отримуйте візу протягом 48 годин і т.ін. Лібералізація візового режиму – це набагато більше означає в політичному сенсі. Лібералізація – це вхід до простору вільного пересування студентів, сезонних робітників і висококваліфікованих фахівців. Ось це є для мене реальною лібералізацією візового режиму. І, як на мене, у вас є право користуватися цим простором. Тому що це більше зближить Україну та ЄС. І ви досягнете цього зближення за допомогою міжлюдських зв’язків.

І останнє, щодо чотирьох стовпів, зокрема, питання правосуддя і основних прав людини. Ви бажаєте бути центральним партнером. Саме про це ви заявляли на Паризькому саміті у 2008р. (виправте мене, якщо я помиляюсь). Якщо ви хочете бути дійсно центральним партнером, то питання правосуддя та основних прав є дуже важливим. Лунала серйозна критика на вашу адресу з боку Європейського суду з прав людини, тому що ваш середній рівень виконання рішень Європейського суду з прав людини є, насправді, дуже низьким.

До речі, ви знаєте, що в цей момент триває процес приєднання ЄС до Європейської конвенції з прав людини. Ми станемо частиною цієї системи, ймовірно, до кінця 2012р. Це питання ратифікації, у т.ч. ратифікації Україною як членом Ради Європи. Для нас рішення, прийняті в Європейському суді у Страсбурзі, є законом. Це чудова можливість показати вам, як насправді знайти рішення для цих важливих питань.

У нас є серйозні побоювання не лише стосовно боротьби з корупцією, але й стосовно належного дотримання правил і норм законодавства, в т.ч. у процесі кримінальних розслідувань і судових переслідувань. Нагадаю, що, наприклад, європейська сторона критикувала ваш закон, який обмежує повноваження Верховного Суду. Але я знаю, що у грудні 2010р. ви вилучили Голову Служби безпеки України зі складу Вищої ради юстиції. Для нас це хороший крок.

Не забувайте також, що з 1991р. й до цього часу лише на фінансову допомогу ми витратили понад €2,5 млрд., що є доказом того, що ми хочемо забезпечити вступ України до європейського простору. А чи знаєте, що протягом 2007-2010рр. ми витратили понад €400 млн. на фінансову допомогу, і у 2013р. ми плануємо виділити ще €400 млн. Отже, є реальне бажання допомогти.

На сьогодні вже узгоджені положення про зону вільної торгівлі, і це найкращий спосіб забезпечити ваш зовнішньополітичний пріоритет – набуття членства в ЄС. Позиція ЄС полягає в тому, щоб допомогти вам, але ви повинні допомогти нам допомагати Україні. ■

НАБЛИЖАТИСЯ ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ НОРМ І СТАНДАРТІВ

Наталія ШАПОВАЛОВА,
старший дослідник
Фонду міжнародних відносин
і зовнішнього діалогу (FRIDE)

Очікувалося, що 2012р. стане європейським роком України, яка разом з Польщею прийматиме Євро-2012. Також очікувалося, що Угоду про асоціацію буде підписано до кінця 2011р. й в наступному 2012р. розпочнеться процес ратифікації. Зараз здається, що все це опинилося під загрозою. Дехто стверджує, що перебуває під загрозою сам процес євроінтеграції України загалом. Я питаю – як могло статися, коли обидві сторони доклали стількох зусиль, витратили стільки часу на ці переговори, й було зроблено стільки попередніх кроків? Чому саме тоді, коли угода має бути підписана, в Україні та у відносинах України з ЄС виникає такий конфлікт? По суті, це, можливо, найбільший конфлікт у двосторонніх відносинах після Помаранчевої революції 2004р.

Я спробую відповісти на питання: чому Угода про асоціацію перетворилася на камінь спотикання між ЄС та Україною. Насамперед, дух та форма Угоди про асоціацію більше схожі на угоди ЄС з тими країнами, що вступили до ЄС у 2004р. та 2007р., а також угоди, укладені з країнами Балканського півострова, перед якими також відкрилася перспектива членства.

Однак, Угода про асоціацію, запропонована Україні, позбавлена перспектив членства, хоча в її основу покладені фундаментальні цінності та демократичні принципи ЄС. Деякі положення Угоди безпосередньо посиляються на такі цінності, як виборча демократія, верховенство права, фундаментальні свободи і права людини. Думаю, ця **Угода повинна також містити статтю про громадянське суспільство** і стати першою європейською угодою, укладеною з третіми країнами Європи, яка б містила таку статтю.

Навіть ще до того, як розпочалися переговори, ЄС чітко визначив демократичну складову цього процесу. Ще у 2006р. відбулися перші дебати

стосовно заміни Угоди про партнерство та співробітництво новою угодою. Очікувалося, що після того, як Україна провела вільні та справедливі вибори 2006р., вона розпочне з ЄС відповідні переговори. Коли вони розпочалися, здавалося, що Україна рухалася та розвивалася до повноцінної демократії, що парламентські вибори не лише були вільними і справедливими, а ще й опозиційна партія, Партія регіонів, одержала перемогу і сформувала Уряд. А В.Янукович став Прем'єр-міністром.

Ця система працювала заради демократії, оскільки була системою стримувань і противаг, і в Україні не існувало жодної партії, жодної сили, здатної контролювати політичну систему. А потім Україна забажала стати членом ЄС і проголосувала за дуже амбітну угоду, що іменувалась Угодою про асоціацію і передбачала би політичну асоціацію та посилялася на перспективу приєднання України до ЄС. Але в самому ЄС виник деякий опір тому, щоб іменувати цей документ Угодою про асоціацією, але врешті було прийняте рішення, щоб іменувати її саме так. А тепер ми бачимо, що по суті ЄС продовжує застосовувати до України цю “демократичну обумовленість”. Коли переговори мають добігти кінця, ЄС заявляє про те, що якщо не побачить справедливого та прозорого суду у справі Ю.Тимошенко та інших членів опозиції, то ця Угода опиниться під загрозою. По суті ЄС поводить як “приймач” нормативних актів, що ставить демократичні принципи вище інших міркувань.

Важливо, що ЄС ставиться до України як до країни, зацікавленої в перспективі членства, застосовуючи до неї Копенгагенські критерії. Цей підхід відрізняється від того, що було обрано нинішньою українською владою. Здається, вона сприймає цю Угоду як інструмент, що уможливить вільну торгівлю, економічну інтеграцію та залучення інвестицій до України. Складається враження, що українському Уряду ця Угода необхідна скоріше для ділового співробітництва з Європою, аніж для наближення до європейських демократичних стандартів.

Ці відмінності та різне сприйняття того, що є загальними цінностями та як кожна сторона їх застосовує, по суті перешкоджають укладенню Угоди про асоціацію. Навіть якщо цю Угоду буде підписано, як планувалося, таке різне сприйняття цінностей залишиться найсуттєвішою перешкодою для її повного виконання.

Лише одне зауваження щодо того, як цей конфлікт подається в Україні та в Європі. **В Україні правляча партія заявила про те, що на заваді укладенню Угоди стоїть лише одна особа, і її прізвище – Тимошенко.** Оскільки зараз вона перебуває у в'язниці, то ЄС шантажує Україну. А головне – зберегти незалежність України.

Очевидно, що це неправда. Вже після приходу до влади Партії регіонів у 2010р. ми стали свідками поступового процесу регресії демократії

та політичної конкуренції і поваги до політичних свобод. Під час нашої конференції згадували про минулорічні місцеві вибори в Україні. Я також можу пригадати інший приклад того, як політичну систему України було змінено з парламентської республіки на президентську єдиним рішенням Конституційного Суду без жодних обговорень у межах країни.

По суті, криза у відносинах Україна-ЄС розпочалася не з ув'язнення Ю.Тимошенко. До цього владою було зроблено ряд кроків, стосовно яких ЄС не висловлював чіткої позиції, хоча посадовці ЄС і робили певні заяви. Що означає така ситуація для України? На мій погляд, є два сценарії розвитку подій.

Песимістичний сценарій. Він практично зводиться до того, що інтеграцію України до Європи може бути припинено. По суті, після початку кризи українські посадовці високого рівня висловлювали погрози: якщо Угоду не буде підписано, то Україна може піти на Схід у напрямі Митного союзу з Росією. Поки що це здається трюком, щоб підштовхнути ЄС до підписання Угоди. В геополітичному сенсі Україна не зацікавлена в надмірній схильності до Росії, оскільки це означає втрату незалежної позиції в переговорах із сильнішим сусідом.

Існує також і внутрішній опір цьому кроку. Згідно з результатами соціологічних досліджень Центру Разумкова, громадяни підтримують членство в Європейському Союзі більшою мірою, ніж у Митному союзі із Росією, Казахстаном і Білоруссю – це 44% проти 31%. Що стосується великого українського бізнесу (а це, по суті, двигун у переговорах про вільну торгівлю), то він зацікавлений в експансії на ринки ЄС, тоді як російська політика навіть у межах Митного союзу є надзвичайно протекціоністською. Більше того, гіпотетична участь України в Митному союзі вимагатиме перегляду умов її членства в СОТ, від чого може постраждати торгівля з іншими країнами. Однак, існує ризик того, що **зближення з Росією можливе, оскільки теперішній Уряд втрачає популярність, і, якщо це станеться, він шукатиме зовнішніх джерел легітимності.** Враховуючи те, що політичні системи України та Росії знову становляться схожими, Росія зможе стати таким джерелом.

3 травня 2010р., (цікаво, що це збіглося з т.зв. Харківськими угодами), особиста популярність В.Януковича поступово знижувалася. Якщо у 2010р. 40% респондентів заявляли про свою повну підтримку дій В.Януковича, то в жовтні 2011р. їх число впало до 10%. Частка тих, хто не підтримує його дії, подвоїлася з 26% до 54%. Те саме відбувається і з популярністю Партії регіонів, яка впала з 40% у квітні 2010р. до 16% у травні 2011р.

Існує й інша загроза, яка зараз обговорюється. Йдеться про те, що може постраждати не лише Угода про асоціацію, але й інші напрями інтеграції України до ЄС. Зокрема, може обмежитися політичний діалог на вищому

рівні, зменшено або відкладено допомогу ЄС українському Уряду. Я не є експертом з питань лібералізації візового режиму, тому посилятимуся на думку українського колеги О.Сушка про те, що навіть процес лібералізації візового режиму опиниться під загрозою. Згідно з Планом дій з лібералізації візового режиму, візовий режим залежить від багатьох факторів, включно з правами та фундаментальними свободами людини, вільним пересуванням людей, юридичним співробітництвом у кримінальних справах та співробітництвом правоохоронних служб, що вимагає незалежності судової та виконавчої систем в Україні.

Може бути переглянуто допомогу та участь ЄС у модернізації української системи транзиту газу, що матиме негативні наслідки для інтеграції України до європейського енергетичного ринку. Отже, згідно з цим сценарієм, якщо Угоду про асоціацію не буде підписано, сам процес інтеграції України до ЄС може зупинитися.

Оптимістичний сценарій. Якщо Угоду про асоціацію буде підписано цього року або дещо пізніше, проблема полягатиме в тому, що ситуація з демократією в Україні залишатиметься у відносинах з ЄС надзвичайно конфліктним питанням. Насамперед тому, що Угода про асоціацію фокусується на фундаментальних свободах і правах людини, що є її політичною складовою та передумовою економічної інтеграції. Зокрема, відкриття ринку ЄС для українського виробника залежатиме від імплементації регуляторних і законодавчих норм ЄС. Це означає, що в довгостроковій перспективі ЄС матиме більше важелів для зміцнення торговельних зв'язків і людських контактів з Україною. Проте **сьогодні демократія в Україні під загрозою.**

Більше того, як ми побачили, Угода значною мірою базується на підході до демократизації “згори донизу”. Беручи до уваги, що Україна не має перспективи приєднання (умови в Україні дуже відрізняються від тих, що були у країнах Центральної Європи (Польщі, Чеській Республіці) в 1990-х роках), цього буде недостатньо, щоб сприяти демократизації в Україні. Бракує висхідного підходу (“знизу-вгору”).

Завершуючи, я б оцінила цей оптимістичний сценарій як реалістичний, оскільки я вірю, що і Україна, і ЄС зацікавлені в цій Угоді. В Україні дискутується питання про те, що цю Угоду має бути технічно узгоджено. Тобто йдеться про те, що **українське суспільство не повинно постраждати від того, що відбувається на вищих щаблях влади.** Я вважаю, що ми повинні зосереджуватися на більш довгостроковому підході, що передбачає сприяння демократизації України, оскільки вона (демократизація) не залежатиме винятково від Угоди про асоціацію. Цей процес є значно складнішим. Певно, необхідно підтримувати широкі верстви населення – в т.ч. середній клас, малий та середній бізнес і ін. ■

ШЛЯХИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНСЬКОЇ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Андрій МЕЛЬНИК,
директор Третього територіального
департаменту МЗС України

Хотів би подякувати організаторам за люб'язне запрошення взяти участь у цьому важливому двосторонньому форумі, який вже набув своєї власної динаміки.

У своєму виступі я б хотів торкнутися трьох питань. *По-перше*, надати стислу оцінку переговорному процесу щодо Угоди про асоціацію, включаючи поглиблену та всеохоплюючу зону вільної торгівлі (DCFTA). *По-друге*, оцінити поступ України в реалізації Національного плану з виконання Плану дій щодо лібералізації ЄС візового режиму для України. І, *по-третє*, зупинитися на тому, що Іспанія може зробити, щоб посприяти європейській інтеграції України, і чому це в інтересах Мадрида.

Ми досягли вирішального етапу відносин між Україною та ЄС. Є дві головні цілі, яких необхідно досягти. *Перша* – завершення переговорів щодо Угоди про асоціацію, її підписання і наступна ратифікація. *Друга* – перехід до етапу виконання Плану дій щодо лібералізації візового режиму.

Угода про асоціацію. Ми дуже раді тому прогресу, якого досягнуто в переговорах щодо Угоди про асоціацію протягом останніх турів. Перед нами дуже амбітний порядок денний, як в аспекті внутрішніх реформ, так і в аспекті більшого зближення між Україною та ЄС. Насправді, Україна та Європейський Союз ніколи не були такими близькими з точки зору остаточних домовленостей про Асоціацію. **Цей документ** не лише зміцнює наші двосторонні відносини. Він **визначить майбутнє України, яке, безсумнівно, пов'язане з ЄС: його стандартами та нормами, принципами та демократичними основами.**

Українське керівництво має твердий намір завершити переговорний процес якомога швидше. Однак, очевидно, що останній крок часто є найважчим. У переговорах такого роду найуразливіші та найважливіші питання залишаються на останній момент. Є ще кілька невіршених питань, що будуть розглядатися на політичному рівні. Найважливішим є питання про європейську перспективу України.

Це було б логічною і компетентною відповіддю ЄС на зобов'язання України узгодити величезний пакет юридичних документів ЄС з українським законодавством. Згідно з майбутньою Угодою про асоціацію, ми беремо на себе зобов'язання, пропорційні зобов'язанням країн-кандидатів на вступ до ЄС, однак без отримання відповідної фінансової підтримки. Тим не менш, Україна готова піти на це. Європейська перспектива для України є не лише справою принципу. Це також питання практичних механізмів, необхідних для успішного переходу до європейських стандартів. Це було б потужним сигналом, який би виправдав зусилля України з реалізації складних і болючих реформ. **Ми готові шукати компроміси щодо можливих формулювань.**

Я згоден з колегою, яка представляє третій сектор, Н.Шаповаловою, яка підкреслила, що “пряник у вигляді приєднання залишається сильною мотивацією для країн-партнерів взяти нові зобов'язання в багатьох напрямках інтеграції ... Стимул розширення залишається головною основою “м'якої сили” ЄС для східних сусідів”.

Загалом, ми розглядаємо Угоду про асоціацію не як подарунок Україні, а швидше як комплексний план дій ЄС щодо запровадження в Україні більшої демократії, більшої поваги до прав людини та верховенства права. Ця Угода є корисною як для України, так і для ЄС, зокрема для європейського бізнесу. Дехто навіть вважає, що вона принесе більше користі для ЄС, порівняно з тим, що отримає Україна та її бізнес у короткостроковій перспективі. Ми з нетерпінням чекаємо наступного та, сподіваюсь, останнього 20-го туру переговорів, який відбудеться найближчими днями в Києві.

Поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі (DCFTA). Ми розглядаємо її як головний інструмент нашої інтеграції до ЄС, а також як один із ключових чинників для досягнення стійкого економічного зростання України. Ми повністю поділяємо конструктивний і збалансований настрій на переговорах стосовно DCFTA, що допомогло нам досягти істотного прогресу. Українська сторона вітає результати останнього раунду переговорів з приводу DCFTA, що відбулися місяць тому. Дуже ймовірно, що наші делегації матимуть змогу прояснити останні невіршені питання протягом найближчих тижнів.

Серед питань, які ще слід вирішити на рівні експертів, є скасування Україною експортних мит на певні категорії товарів. Українська сторона

розглядає питання про скасування експортних мит на деякі конкуруючі товари (наприклад, насіння соняшнику, металобрухт, шкіряний матеріал) після закінчення десятирічного періоду. Одночасно пропонується ввести спеціальний механізм захисту (т.зв. тригер), який передбачає доплати у випадку перевищення узгоджених обсягів експорту.

Іншим не вирішеним питанням є скасування ввізних мит на окремі товари, насамперед автомобілі. Передбачається, що це необхідно здійснювати поступово за схемою 10 +3 +2. Таким чином, вважається, що може бути десятирічний перехідний період, протягом якого ввізні мита будуть знижені з 3-річним механізмом тригера залежно від обсягів імпорту автомобілів. Протягом двох наступних років цей механізм може працювати відповідно до принципів бази збитків українських виробників автомобілів.

Є також деякі питання, пов'язані з торгівлею в галузі енергетики, які все ще необхідно узгодити на рівні експертів. Ми впевнені, що **за умови спільного бажання всі ці невирішені питання будуть успішно вирішені та буде прокладено шлях для остаточної угоди.**

Лібералізація візового режиму. Ми вдячні нашим іспанським партнерам за підтримку під час головування Іспанії в ЄС у I половині 2010р. в розробці Плану дій щодо лібералізації візового режиму для українських громадян. Цей План дій був прийнятий на саміті Україна-ЄС у Брюсселі. З метою реалізації цього важливого документа у квітні 2011р. Президент України затвердив відповідний Національний план.

Його повна реалізація є головним пріоритетом для українського Уряду. Водночас, Україна успішно досягла переважної більшості критеріїв, передбачених першим законодавчим етапом Плану дій. Ці зусилля не залишилися непоміченими Європейською комісією і отримали позитивну оцінку в Першій доповіді про перебіг виконання Україною Плану дій.

Серед наших досягнень є приєднання України до чотирьох основних міжнародних конвенцій (наприклад, про боротьбу з торгівлею людьми) і прийняття 12 важливих законів (наприклад, про захист персональних даних або про боротьбу з корупцією). Ми створили Державну міграційну службу. Для завершення цього етапу нам необхідно затвердити декілька додаткових документів, наприклад, Національну стратегію боротьби з корупцією, Стратегію боротьби з дискримінацією, План дій щодо біометричних даних, а також підписати угоди з Європолом та Євроюстом. Нашою метою є завершення першого етапу Плану дій до кінця 2011р., що видається цілком реалістичним. Ми сподіваємося, що результати цієї роботи дозволять швидше перейти до другого етапу реалізації Плану дій, який забезпечить передумови для запровадження безвізового режиму для українців.

Хоча першочергова увага надається Плану дій, Україна також зосереджує зусилля на забезпеченні належної реалізації чинної Угоди про спрощення оформлення віз між Україною та ЄС. Ми вітаємо позитивні кроки іспанської сторони. Кількість відмов знизилася до 3% в 2010р. Однак, ще залишаються деякі відхилення від положень Угоди про спрощення оформлення віз, які також стосуються наших іспанських партнерів.

По-перше, посольства країн-членів ЄС вимагають додаткові документи, що підтверджують мету подорожі для деяких категорій заявників, на яких поширюється дія Угоди, що не відповідає положенням статті 4 Угоди про спрощення оформлення віз. Необхідність збирати велику кількість додаткових документів, включно з їх офіційно завіреними перекладами, призводить до того, що реальна вартість віз значно перевищує €35.

По-друге, відповідно до статті 9 Візового кодексу ЄС прийом документів, як правило, повинен відбуватися протягом двох тижнів з моменту подачі заявки. Проте, були відзначені затримки до 1,5 місяця при призначенні прийому для подачі заявки безпосередньо в посольстві.

По-третє, кількість багаторазових віз, що видаються українським громадянам (з терміном дії від 1 до 5 років), є невідповідно низькою, навіть для мандрівників з позитивною історією подорожей. Це призводить до прихованої інфляції вартості віз для українських громадян, які змушені платити візовий збір кілька разів, отримуючи багаторазові візи з обмеженим терміном дії (від 6 місяців до 1 року).

Східне партнерство. Україна вітає результати Варшавського саміту, хоча ми очікували, що він дасть більш амбітний політичний сигнал для України та інших партнерів. На жаль, не вдалось узгодити компромісну формулу щодо європейської перспективи.

Україна вітає той факт, що Варшавський саміт визнав лібералізацію візового режиму одним з найважливіших процесів Східного партнерства. Ми вважаємо, що всі кроки в контексті спрощення та лібералізації візового режиму між ЄС та окремими партнерами повинні ґрунтуватися винятково на основі об'єктивної оцінки прогресу партнера в забезпеченні умов для надійної мобільності.

Східне партнерство залишається доповненням до існуючих двосторонніх договірних відносин між Україною та ЄС. Україна сподівається на інтенсивну взаємодію в розробці Дорожньої карти для подальшої реалізації Східного партнерства. Наступна Багаторічна програма фінансового розвитку ЄС на 2014-2020рр. передбачає належну підтримку Східного партнерства. Ми повністю усвідомлюємо, що як східні, так і південні простори мають велике значення для ЄС. Але ми також повинні пам'ятати, що прагнення східних і південних сусідів ЄС є досить різними.

Двостороннє співробітництво. І наостанок, але не останньою чергою, я хотів би торкнутися питання, чому Україна в рамках ЄС матиме важливе значення для Іспанії, і що ми повинні робити на двосторонній основі для просування європейських перспектив України.

Українська сторона високо цінує готовність наших іспанських партнерів надати практичну допомогу у процесі зближення з ЄС. У нас є позитивний досвід реалізації двостороннього Меморандуму про співпрацю щодо наближення України до ЄС, підписаного в 2007р. Ми задоволені тим, що в 2011р. ми змогли відновити практику стажування молодих українських дипломатів у МЗС Іспанії.

Однак, **важлива передумова переміщення України в центр зовнішньої політики Іспанії** полягає у зміцненні економічних зв'язків. Іспанська економіка залишається однією з найбільших економік у світі, яка орієнтована на експорт і належить, за даними ЮНКТАД, до десятки найбільших іноземних інвесторів. Водночас, обсяг іспанських інвестицій в українську економіку є незначним (близько \$60 млн.).

Саме тому український Уряд взяв на себе зобов'язання покращити умови ведення бізнесу, скоротити кількість видів економічної діяльності, що підлягають ліцензуванню та кількість контролюючих органів. Але ми повинні робити набагато більше, щоб зробити Україну більш привабливою для іспанських підприємств. **Однією з найперспективніших сфер взаємодії є енергетика.** Ми вітаємо той факт, що саме іспанська компанія *Socoin* нещодавно виграла тендер на підготовку ТЕО СПГ-термінала в Україні. Це цілком логічно, оскільки саме Іспанія має унікальний досвід у цій галузі.

Перефразовуючи Мігеля де Сервантеса: “Ніколи не просіть того, для чого у вас є сили заробити”. Завершуючи, я хотів би сказати, що **Україна має як бажання, так і можливість заробити собі членство в ЄС.** І я сподіваюся, що наші іспанські друзі та партнери допоможуть нам у цих історичних прагненнях. ■

ФОРМУВАТИ ЄДИНИЙ ПРОСТІР БЕЗПЕКИ

Франциско РУІЗ,
*аналітик Інституту стратегічних досліджень
Міністерства оборони Іспанії*

Мені дуже приємно брати участь у третьому раунді українсько-іспанського стратегічного діалогу. Я вже вдруге беру участь у цьому діалозі. У червні 2010р відбулася конференція в Україні, і я отримав чудовий цінний досвід, – особливо відвідавши дебати між українськими учасниками, які висловлювали протилежні погляди на процеси, які відбувалися на той час.

Ви пам'ятаєте вибори Президента України в лютому 2010р., коли В.Янукович переміг Ю.Тимошенко. В березні він зробив свій перший закордонний візит – і вирушив не до Москви, а до Брюсселя, де згодом зустрівся з лідерами ЄС, але не з Генеральним секретарем НАТО. Це важливий момент.

Потім у квітні були укладені Харківські угоди між Росією та Україною, згідно з якими термін базування Чорноморського флоту було подовжено до 2042р. в обмін на 30% знижку на російський газ. Отже, то була дуже хороша нагода обговорити ці питання. Одна з панелей минулорічного заходу, про який я згадав, була присвячена відносинам у трикутнику Росія – Україна – НАТО/ЄС. Саме тоді я зосередив увагу на відносинах між НАТО і ЄС.

Іноді ми говоримо про Захід як про єдиний блок але, **НАТО і ЄС – це різні організації та різні країни, між якими існують складні стратегічні взаємовідносини.** Така ситуація не змінилася.

А потім я досліджував відносини Заходу як блоку з Росією, яка має великий вплив на Україну, а також питання інтеграції України до євроатлантичної структури безпеки, розглядаючи різні варіанти. Ми говорили про статус нейтралітету, про перспективи членства в НАТО, членство в ОДКБ і т.ін. Я сказав тоді, і готовий повторити знову – **членство в НАТО було політичною грою лідерів Помаранчевої революції.** Воно було неможливим і через позицію окремих ключових країн-членів НАТО – таких, як Німеччина і Франція, які на саміті в Бухаресті заявили про те, що наразі вони жодним чином не можуть надати Україні план дій щодо членства в НАТО, зокрема, і з огляду на те, що перспектива членства дуже негативно впливала на відносини України з Росією.

Згідно з результатами опитування, проведеного Центром Разумкова, лише 20% українців проголосували б “за”, якби відбувся референдум щодо приєднання країни до НАТО. А близько 60% – проголосували б “проти”. Отже, це питання розмежувало суспільство на два табори, і на цей час воно зняте з обговорення.

Що стосується вступу до Організації Договору про колективну безпеку. Президент РФ Д.Медведев під час візиту до Києва зазначив, що Україна сама повинна вирішувати, робити цей крок чи ні. Але я вважаю, що це знову ж таки могло б призвести до розколу суспільства на протиборствуючі табори, а також – дуже негативно позначитися на відносинах України з рештою країн Європи.

Тому третій можливий варіант – оголосити себе позаблоковою країною, відмовитися від процесу вступу до НАТО чи ОДКБ і продовжувати рухатися до членства в ЄС. Членство в ЄС (на додаток до вільної торгівлі, візової лібералізації) після набуття чинності Лісабонською угодою, забезпечить Україні захист, відповідно до статті про взаємну оборону. В липні 2010р., з набуттям чинності Законом “Про засади внутрішньої і зовнішньої політики” Україна проголосила позаблоковий статус, а положення про членство в НАТО було вилучено із Закону “Про основи національної безпеки України”.

Кілька слів про трикутник “Захід-Росія-Україна” та його еволюцію з липня 2010р. Мій погляд на це є песимістичним. Еволюція Спільної політики безпеки і оборони, спричинена Лісабонською угодою, є дуже тривожною. Створені нові інструменти спільної політики безпеки і оборони, сформована Європейська Служба зовнішніх дій (хоча роль Високого Представника є дуже обмеженою, у чому ми могли б звинувачувати К.Ештон). Проте, дуже важко досягти одностайності в ЄС, коли головні країни Союзу мають дуже різні стратегічні культури. Ми могли бачити це під час лівійської кризи, коли Німеччина була на одному боці, а Англія і Франція – на іншому.

Крім того, в листопаді 2010р. поза рамками ЄС була укладена франко-британська угода про співпрацю у сфері оборони і безпеки. Це дуже хороший приклад того, що могло б бути зроблено для зміцнення співпраці, але обидві країни зробили це “за спиною” ЄС. У цьому контексті слід нагадати й низьку активність ЄС під час лівійської кризи. Отже, зараз усі члени ЄС, схоже, зосередили свою увагу на економічній кризі. Тому лише окремі люди говорять про безпеку і оборону.

Щодо НАТО. Як відомо, в листопаді 2010р. ми отримали нову стратегічну концепцію, яка була певною мірою оманною, особливо в аспекті відносин між НАТО та ЄС. Концепція встановила чергове партнерство в ряду багатьох інших партнерств, а не “особливе партнерство”. І навіть враховуючи те, що 21 країна належить до обох організацій, чіткої стратегії відносин НАТО з ЄС немає. Ведуться переговори про операції та координацію, але не про стратегічний діалог. (Оскільки, зокрема, всім відомо про невирішеність проблем між Туреччиною і Кіпром). Також ідеться про створення обмеженого, але надійного цивільного потенціалу. Під час розробки стратегічної концепції

йшлося про Берлінські ініціативи щодо використання Альянсом цивільного потенціалу ЄС. Зрештою, НАТО самостійно продублював цю ініціативу. Отже, **співпраця просувається неналежним чином.**

Крім того, я вважаю, що в США домінує певне хибне сприйняття ролі Європи у сфері безпеки і оборони. І тут я повинен сказати про промову колишнього Міністра оборони США Р.Гейтса у Брюсселі в червні 2011р. Він дуже різко висловлювався про європейців, про компроміс у рамках Альянсу і про нашу власну безпеку. Я вважаю, це був переломний момент у позиції американського Уряду.

Що стосується відносин Росії із Заходом як блоком. Спочатку відбулося “перезавантаження” у відносинах зі США, а згодом – у відносинах з НАТО, коли одночасно з Лісабонським самітом відбувся саміт Росія-НАТО. Є багато моментів для співпраці, але найбільш важливим є система протиракетної оборони. На цей час згоди не досягнуто. На мою думку, дійти згоди з цього питання буде дуже важко, оскільки сторони відстоюють різні позиції.

Що стосується відносин ЄС-РФ. У нас немає нової угоди про партнерство і співробітництво, у нас досі діє лише угода 1994р., яка набула чинності в 1997р. І я думаю, що **нова угода – це ключ до стратегічних відносин між ЄС і Росією.** Вона має базуватися на попередніх домовленостях про спільний економічний простір. Крім того, на мій погляд, необхідною є нова Енергетична хартія.

Щодо України. Навіть з урахуванням відмови нової влади від членства в НАТО, під час президентства В.Януковича, співпраця Україна-НАТО була дуже активною. Національна програма у 2010р. була виконана на 74%, порівняно з 68% у 2009р. Формат відносин України з Альянсом – це продовження конструктивного партнерства з питань, що становлять взаємний інтерес. І схоже на те, що **шлях, який обрала країна, – це відмова від членства зі збереженням співпраці максимально можливою мірою в галузях, що становлять спільний інтерес.** І я вважаю, що в окремих випадках так само можна співпрацювати з ОДКБ.

Амбіції України щодо інтеграції до ЄС, і щодо того, щоб стати впливовим регіональним гравцем, безперечно, є дуже цінними. Але очевидно, що це неможливо без добрих відносин з Росією. Відносини між двома країнами не повинні погіршуватися з огляду на близькі історичні, політичні та економічні зв'язки. Згідно з опитуванням, проведеним Центром Разумкова, українці загалом підтримують подальший розвиток відносин як з Росією, так і з ЄС, навіть враховуючи велику різницю між регіонами країни.

Є багато речей, які Україна, як важлива держава в регіоні та найбільш важлива країна Східного партнерства, могла б зробити для покращення загальної європейської безпеки. Тому були висунуті пропозиції участі в дискусії щодо нової угоди про безпеку, запропонованої Президентом Д.Медведевим, а також у “Процесі Корфу”. Але схоже на те, що “Процес Корфу” завершився на саміті ОБСЄ в Астані, і зараз ніхто вже

не говорить про цю угоду. І я не знаю, чи матиме ініціатива Д.Медведева продовження, оскільки в березні 2012р. в Росії буде новий Президент.

Україна в географічному аспекті посідає дуже важливу позицію для стратегічної підтримки спільного театру дій протиракетної оборони США, НАТО і Росії. Але, як я вже говорив раніше, на цей момент між Росією і НАТО немає відповідної угоди, тому важко сказати, яким чином Україна могла б співпрацювати з цього питання. У нас є Договір про звичайні збройні сили в Європі (ДЗЗСЄ), участь у якому Росія призупинила в 2007р. та Угода з адаптації ДЗЗСЄ 1999р., яка так і не набула чинності. Також є концепція нової Європейської Енергетичної хартії. Це важливі моменти у відносинах Росії із Заходом і, звичайно, з Україною. Те саме стосується перспектив набуття ролі ключового модератора заморожених конфліктів у Східній Європі (особливо Придністровського конфлікту).

Крім того, я вважаю, що Україна повинна дещо послабити активні зусилля Росії стосовно залучення України до ОДКБ та Митного союзу. Минулого місяця Росія була дуже наполегливою в цих питаннях. І якщо ми вважаємо членство в ЄС національним пріоритетом України, то приєднання до Митного союзу стало б перешкодою укладенню Угоди про асоціацію, а також набуттю членства в ЄС у майбутньому.

В інших сферах є більше спільних позицій для співпраці. Як вам відомо, в енергетичному секторі Прем'єр-міністр Росії В.Путін висунув пропозицію щодо злиття ВАТ "Газпром" і НАК "Нафтогаз України". (Слід зазначити, що НАК "Нафтогаз України" становить 6-7% вартості ВАТ "Газпром"). Існує ще одна пропозиція про співпрацю для того, щоб краще керувати українською газотранспортною системою – це створення консорціуму між Україною, Росією та ЄС, що могло б покращити відносини в галузі енергетики, яка є головним джерелом конфлікту між сторонами.

На завершення, хочу сказати, що півтора року тому в Києві майбутній шлях України виглядав як інтеграція до ЄС, і не лише в аспекті економіки, але й у сфері безпеки.

Безумовно було б бажано мати єдиний і дієздатний ЄС з повністю розвинутою політикою безпеки і оборони (те, до досягнення чого нам ще дуже далеко), всеохоплюючу двосторонню угоду про безпеку між США та ЄС, оновлення НАТО.

За сучасної стратегічної ситуації я маю сумніви щодо нинішнього та майбутнього НАТО. Думаю, що НАТО може бути лише частиною колективної оборони, в контексті розширеної двосторонньої угоди безпеки між ЄС і США, справжнього стратегічного партнерства між ЄС і Росією.

Було б ідеально мати Гельсінську угоду про створення єдиного простору безпеки від Ванкувера до Владивостока як результат "Процесу Корфу", де Україна та інші європейські країни, які не є частиною НАТО або інших безпекових структур, могли б отримати достатні гарантії безпеки, і врешті-решт, ставши членами ЄС, бути політично інтегрованими в цю систему. ■

АРХІТЕКТУРА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ БЕЗПЕКИ: ПОГЛЯД З ІСПАНІЇ

Хуліо МОНТЕСІНОС,
*радник Генерального директорату
з питань безпеки Міністерства закордонних
справ і співробітництва Іспанії*

Хотів би зосередитися на проблемах і перспективах архітектури європейської безпеки і викласти нашу точку зору. Розпочну з головного документа іспанського Уряду, затвердженого в червні 2011р., який окреслює іспанську стратегію безпеки. Чому? Тому що таким чином ми могли б задати напрям для подальшого обговорення європейської стратегії безпеки. В тому сенсі, що на основі ідей, які наш Уряд закрив у цьому документі, ми могли б обговорити подальші перспективи архітектури європейської безпеки.

Документ ухвалили в червні, і він ще не був поданий до Парламенту, оскільки був затверджений саме перед літніми канікулами. А зараз Парламент, як ви знаєте, готується до виборів.

Якими є основні положення цього документа, що стосуються безпеки, як їх бачить Уряд? Насамперед, у документі йдеться про те, що **для Іспанії дуже важливо, щоб євроатлантичний простір мав надійне та безпечне середовище.**

Існує кілька базових концепцій досягнення цієї цілі. Відповідно до нашої політики національної безпеки, одна з них полягає у відповідальній взаємозалежності союзників з метою створення і зміцнення багатосторонньої структури та інструментів для забезпечення безпеки.

Для цього, як це визначено в документі, ми повинні дещо поступитися нашими національними інтересами на користь спільних інтересів наших союзників і партнерів у міжнародних організаціях, до яких ми належимо – ЄС, НАТО, ОБСЄ та Організації Об'єднаних Націй. І, звичайно, у нас є двосторонні партнери (поза цими організаціями), які також є важливими для нашої безпеки.

Я почну з ЄС. У документі наголошується, що ЄС є важливим елементом нашої безпеки. Я маю на увазі, що Іспанія дуже чітко налаштована будувати своє сьогодення і майбутнє в ЄС, що є наріжним каменем нашої зовнішньої політики. І тому ми забезпечуємо значну підтримку для зміцнення всіх сфер діяльності ЄС, та особливо – сфери спільної зовнішньої політики, і як частини цього – спільної політики безпеки і оборони.

І в цьому аспекті ми можемо послатися на інший документ, а саме – Європейську стратегію безпеки. Вона була переглянута у 2008р. Сьогодні в Європі йдеться про необхідність її оновлення, про те, що версія 2008р. є вже застарілою.

Іншим суттєвим елементом нашої безпеки є членство в НАТО. Це життєво важливо для забезпечення безпеки в євроатлантичному регіоні. Ми цілком підтримуємо нову Стратегічну концепцію Альянсу, її три напрями: колективну оборону, врегулювання кризових ситуацій та безпеку через співробітництво.

І, звичайно, комплексний підхід до цього питання, особливо, що стосується врегулювання кризових ситуацій, означає, що в усіх його виявах (політичних, цивільних, військових інструментів) цей підхід передбачає взаємодію з міжнародними організаціями та іншими двосторонніми партнерами.

І, нарешті, ОБСЄ. Зазначені документи вимагають посилення і зміцнення структури та формату ОБСЄ, зокрема, заохочення заходів із зміцнення довіри і стимулювання роззброєння та контролю над озброєнням.

Я вже згадував потребу створення і зміцнення багатосторонніх механізмів. Звичайно, в іспанській стратегії безпеки не деталізовано сам процес, і це абсолютно нормально, оскільки це документ загального характеру. Крім того, багато питань ще на стадії розробки.

Але важливо відзначити, що ця концепція, з одного боку, побудови, а з іншого – зміцнення багатосторонніх механізмів. Це, на мою думку, відкриває можливість створення деяких нових механізмів (у разі досягнення згоди), і, звичайно, їх зміцнення. Таким чином, наша стратегія безпеки базується на вже діючих механізмах, але з намаганням їх зміцнювати та, якщо можливо, шукати нові шляхи.

Я згадав посилання в цьому документі на міжнародні організації, до яких ми належимо. І документ визначає деяких партнерів Іспанії, зокрема США (які посідають ключову позицію в НАТО) і Росію. Росія згадується тому, що Іспанія сприймає Росію як стратегічного партнера, так само, як ЄС і НАТО. І тому ми вважаємо, що в нашій структурі безпеки роль і місце Росії є значним. Не лише для Європи, що дуже важливо, але й для євроатлантичного регіону в цілому.

Виходячи з цього, я б сказав, що цей документ, який визначає іспанський підхід до архітектури європейської безпеки, ґрунтується на зміцненні існуючих механізмів безпеки – у відносинах з ЄС, НАТО чи в рамках ОБСЄ, а також з членами цих організацій або членами інших організацій. Тому **ідея полягає в намаганні просувати інтереси, що є спільними для нас,** і спробувати не зважати, наскільки це можливо, на розбіжності, оскільки вони є перешкодами на шляху створення єдиної платформи інтересів.

Я хотів би згадати ще один момент, який, на мій погляд, є особливо важливим для нашої зустрічі. Це той факт, що ми повністю підтримуємо нову концепцію НАТО, зокрема в частині, що стосується України – це повага до вашої політики позаблокового статусу і взаємовигідне співробітництво між НАТО та Україною.

Ми вважаємо, що це має ключове значення як для країн-членів Альянсу, так і для України, і для стабільності та безпеки Європи. А розвиток цих відносин має буде збалансованим і принести користь НАТО, ЄС та Україні. ■

ШУКАТИ ШЛЯХИ ЗМІЦНЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Олег ШАМШУР,
Надзвичайний і Повноважний Посол України

Хочу висловити свою точку зору з тих питань, що сьогодні обговорюються. Перш ніж стати Послом України в США, я фактично відповідав за відносини і з НАТО, і з ЄС, за двосторонні контакти із західноєвропейськими державами, і це надає мені певне панорамне бачення ситуації.

Я розпочну виступ з останнього питання порядку денного Конференції, відгукнуся на виступ нашого іспанського колеги Ф.Руїза, який нагадав невдалу спробу України приєднатися до НАТО, поділюся деякими думками щодо предмету дискусії – архітектури європейської системи безпеки.

Нагадаю, що одним з ключових аргументів, що висувалися у внутрішній дискусії в Україні під час підготовки до Бухарестського саміту НАТО з боку тодішньої опозиції, а тепер правлячої партії, було те, що з точки зору безпеки Україна отримала б набагато більше користі, якби замість приєднання до НАТО, надавала б більше уваги архітектурі європейської системи безпеки. Зокрема, проекту, висунутому Президентом Д.Медведевим.

Отже, дискусія на тему архітектури європейської системи безпеки триває вже деякий час. Поштовху до неї було завдано Президентом Д.Медведевим та “Процесом Корфу”, який наразі вже припинено. У цьому контексті слід також нагадати ініціативу Литви, висунуту нею під час головування в ОБСЄ – “Діалог від В до В”, тобто від Вільнюса до Владивостока. Усі ці кроки – і план Д.Медведева, і документи Корфу, і литовська ініціатива мають значення та тією чи іншою мірою заслуговують на увагу. Але, водночас, нині дискусія про нову архітектуру, замість створення життєздатної альтернативи, фактично робить більш помітними наявні недоліки в європейському просторі безпеки, не призводячи до будь-яких продуктивних рішень існуючих проблем.

Отже, готуючись до цього виступу, я прочитав статтю Р.Легвольда і вважаю, що його оцінка поточного стану обговорення нової архітектури європейської безпеки відповідає дійсності, хоча вона була написана рік тому. Він пише: “Багато людей закликають до вдосконалення структури європейської безпеки, значно менше тих, хто про це думає, і зовсім мало тих, хто вболіває за це серцем”.

Вважаю, що саме так ситуація наразі й виглядає. Я б сказав, що поточна ситуація викликає ще більший жаль, бо до початку 1990-х реалізація ідеї вільної та єдиної Європи (необов’язково інституційно) з точки зору цінностей та безпеки була в межах досяжного. І фактично, якщо ви порівняєте ту ситуацію з нинішньою, особливо сподівання, що нові незалежні держави так чи інакше еволюціонуватимуть назустріч західним демократичним цінностям, то вони, ці сподівання, на жаль, не справдилися. То було лише причиною. Політика Заходу також не була дуже послідовною, особливо стосовно інтеграції тих нових держав до системи, здатної прискорити їх розвиток і підвищити їх рівень безпеки. І відверто кажучи, поява Росії як нового активного гравця, не сприяла цьому з багатьох причин. Оскільки, як було **офіційно заявлено, однією з цілей російської зовнішньої політики є утворення або відтворення зон привілейованих інтересів**. І я маю віддати росіянам належне, вони чітко і прямо визначили свою позицію. Отже, жодні ілюзії неможливі.

Якщо ви поглянете на це з наукової точки зору, то з’ясується, що навіть можливість створення нової архітектури європейської безпеки фактично стикається з багатьма труднощами.

По-перше, ми стикаємося з численними концептуальними труднощами, маючи на увазі те, що для різних людей такі поняття, які є центральними в дискусії щодо архітектури європейської безпеки, – загальний простір, загальні цінності – фактично означають різні речі. Особливо різні для різних держав. Наприклад, для Росії, яка розмірковує поняттями жорсткої безпеки, і для якої питання політичної безпеки та безпеки середовища є набагато важливішими, ніж людський фактор. Це є концептуальними труднощами.

По-друге, існує значна схильність до недовіри у сприйнятті одна одною різними країнами, я б навіть сказав – різними групами країн. І знову той факт, що багато людей вважають ініціативу Президента Д.Медведева чимось на зразок димової завіси, що має забезпечити Росії зону її привілейованого інтересу, показує, що таке сприйняття відіграє абсолютно негативну та некорисну роль.

По-третє, ускладнюють можливість досягнення широкої згоди з приводу архітектури європейської системи безпеки постійні конфлікти на європейському просторі. Насправді, цікаво те, що, починаючи з 1990-х років більшість конфліктів у Західній Європі, на зразок тих, що відбувались у Північній Ірландії, були більш-менш врегульовані. Навіть, за останніми даними, намітилися шляхи рішення конфлікту в Іспанії.

Ситуація на пострадянському просторі, зокрема, з огляду на масштабні конфлікти у Придністров'ї, Нагорному Карабасі, не лише не покращилася, а й у багатьох випадках погіршилася. Ми не говоримо про заморожені конфлікти, я б сказав, що вони перебувають у стані “гейзера” – викидів час від часу напруженості. І це робить структуру нової архітектури системи безпеки в Європі надзвичайно сумнівною. Але чи можемо ми щось зробити, щоб змінити ситуацію? Априорі, відповідь на це питання – “так”. Можу зазначити кілька речей, які можна зробити.

Перше. Покращення або реконструювання деяких основних інститутів – ОБСЄ, механізмів співробітництва НАТО-РФ та ЄС-РФ. Це може принести користь. У цьому контексті слід нагадати про нещодавню ініціативу створення комітету ЄС-РФ з питань зовнішньої політики і безпеки та багато інших.

Друге. Пошук домовленості про подолання конкретних та відносно незначних ускладнень, що є досяжним і здатним покращити атмосферу.

Третє. Докладання зусиль щодо зменшення загроз і запобігання їх виникненню, особливо у сферах конфліктів. Тож якщо ви досягнете цієї мети, то ситуація, поза сумнівом, значно покращиться.

Чи можливо це зробити? Відверто кажучи, на цей момент я вважаю це сумнівим. Але чи краще нам здатися? Безперечно, ні. Ми маємо продовжувати дискусію, шукати нові домовленості. Адже я впевнений, що і для **України також є дуже важливим почуватися в безпеці, бути впевненою в тому, що західні країни не відчують спокуси вирішити серйозні проблеми з Росією за рахунок України.** На жаль, ризик такої спокуси все ще існує.

З іншого боку, пострадянські країни, подібні до України, не можуть не перейматися питанням, чому дискусія складається не дуже добре та чому вони не відчувають свою належність до неї? Водночас вони й не беруть у цій дискусії активної участі. Я б хотів, щоб у дискусії стосовно нової архітектури європейської безпеки Україна брала більш активну участь.

Підсумовуючи, я вважаю, що **шанси на утворення нової архітектури європейської безпеки в найкращому випадку приречені**, тож я налаштований вкрай песимістично. Де це залишає Україну? Питання підписання та ратифікації Угоди про асоціацію фактично виходить за рамки двосторонніх відносин між Україною та ЄС. Для України це стане справою дійсного геополітичного вибору. І я б назвав це майже остаточним геополітичним вибором, якщо його буде зроблено. І в Росії цей вибір також дуже добре усвідомлюють. Мірою того, як переговори України з ЄС стосовно Угоди добігали кінця, російська сторона докладала зусиль зі створення альтернативи євроінтеграції для України.

Вкрай важливо не повторити помилку, яку було зроблено на саміті у Стамбулі у 2002р. Я добре пам'ятаю, що Л.Кучма не користувався прихильністю Заходу, тож було вирішено не запрошувати Україну до участі в активному діалозі. І це було помилкою, адже ми пропустили дуже важливу складову циклу, що ускладнило рішення в Бухаресті.

То ж я побоююся, що емоції візьмуть гору незалежно від того, що може відбуватися в Україні у сфері прав людини та демократії (і я, безперечно, не підтримую те, що наразі в ній відбувається), але якщо превалюватимуть емоції і розробку Угоди не буде доведено до кінця, це стане кроком назад не стільки для теперішнього Уряду, скільки для України та для всіх тих українців, які хочуть, щоб Україна на якомусь етапі стала частиною ЄС.

Яким був би найкращий для України план дій? Сьогодні ми розмовляли про позаблоковий статус. Знову багато людей вітають це як альтернативу приєднанню України до НАТО. Проте, не так багато людей розуміють, що означає цей **позаблоковий статус**. Чи підвищив він рівень безпеки для України? Моя відповідь – безперечно, ні. Це **не вирішує проблем безпеки України**.

А що ж би їх вирішило? Звичайно, є представники влади, які просувають офіційну позицію Уряду, але, з моєї особистої точки зору, ми маємо значні проблеми з ЄС і НАТО, з розвитком системи безпеки і оборони. **Переконаний, відповідь на питання безпеки України полягає у співробітництві з ЄС і НАТО**. І знову ж, я вважаю, що мета України має бути досить чіткою, а саме – приєднання до ЄС, навіть якщо це виявиться довготривалим процесом, і, безперечно, приєднання до НАТО – це все ще актуальне питання. Йдеться не лише про безпеку, – ми маємо зрозуміти, що проблеми, які повинні бути вирішені приєднанням до НАТО та до ЄС є однаковими – реформування країни та запровадження демократичних цінностей. Це має враховуватися.

І нарешті, я б хотів сказати, якщо в непередбачуваному майбутньому Україна все ще матиме позаблоковий статус, має бути ясно, що для неї питання створення ефективної стримуючої сили набуватиме більшого значення, ніж раніше. Я не кажу про збільшення армії або озброєнь, але кажу про безсумнівну необхідність підвищення їх ефективності, здатності протистояти загрозам безпеці. І я знову хотів би зазначити, що на мою думку, **співробітництво з НАТО передбачає не лише традиційні ризики, але й подолання нових загроз безпеці**.

І нарешті, стосовно Росії. Поза сумнівом, ми маємо бути реалістами. Ми маємо підтримувати з Росією добрі і продуктивні відносини. Але ми маємо зробити одну примітку – ці відносини не повинні шкодити національним інтересам України. Якщо ж це станеться, то, безперечно, не викличе підтримки з боку українського суспільства. ■

СТРАТЕГІЧНИЙ ВИБІР – ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ

Олексій МЕЛЬНИК,
*співдиректор програм зовнішньої політики та
міжнародної безпеки Центру Разумкова*

Хочу поділитися деякими спостереженнями та стисло прокоментувати окремі питання відносин між ЄС та Україною загалом і проблем безпеки зокрема.

На моє глибоке переконання, для формування порядку денного відносин між Україною та Європейським Союзом необхідно знайти відповіді на кілька важливих питань. Насамперед, Євросоюзу та країнам-членам ЄС потрібно сформулювати для себе відповідь на питання “Чи потрібна Україна Європейському Союзу?”. І, якщо “так”, то “Чому Україна потрібна ЄС? Яким чином вступ України до ЄС відповідатиме національним інтересам, наприклад, Іспанії?”. Питання здається риторичним, але **уряди та народи країн Європи повинні розуміти наскільки важливим є для них і для нас, щоб Україна рухалася в напрямі набуття повноправного членства в ЄС.**

Чітка відповідь на ці питання дозволить уникнути ситуації, коли деякі європейські партнери намагаються розглядати співробітництво з Україною як благодійну акцію. Можливо я й помиляюся, але час від часу виникає таке відчуття. Насправді, якщо одна сторона будує ставлення до іншої, керуючись мотивами винятково благодійності, не маючи власних інтересів, то такий підхід зазвичай не може бути достатньо продуктивним. Відповідно, й українській стороні не варто сподіватися, чи, більше того, вимагати “благодійності” від своїх партнерів. Особливо, якщо ми хочемо, щоб нас сприймали як рівноправних партнерів.

Крім того, абсолютно непродуктивними є взаємні звинувачення партнерів. Далеко не завжди були справедливими претензії ЄС до України стосовно

відсутності реформ, чи закиди українців європейським партнерам стосовно недостатньої уваги до потреб України, або неповаги до неї як до європейської держави. **Важливо не переступати межу конструктивної критики та не втрачати реалізму у формуванні взаємних вимог.** Надмірні претензії і звинувачення призводять до зворотних результатів.

Хотів би зауважити, що в українському суспільстві зростає розуміння того, що ніхто не зможе зробити за нас нашу роботу, наше “домашнє завдання”. Тобто саме ми повинні здійснювати реформи, змінювати ганебні речі – такі, як корупція, що глибоко вкоренилися в українській державі та суспільстві. Водночас, важливо пам’ятати, що можливості громадян впливати на Уряд є дуже обмеженими. Ви знаєте, що важко сподіватися на належну реакцію української влади навіть у випадках, які б мали викликати політичну кризу в будь-якій іншій європейській країні. Українські правителі не звикли надавати належної уваги суспільству, мирним демократичним акціям людей або гострим публікаціям у засобах масової інформації. **Діюча влада не буде нічого робити, доки не відчужає прямої загрози власній безпеці.** Саме тому ми надзвичайно цінуємо зовнішню підтримку громадянського суспільства, зовнішній тиск на нашу владу, який іноді, здається, залишається єдиним дієвим інструментом в Україні.

Хоча, як ми всі знаємо й маємо чергову нагоду пересвідчитися, зовнішній тиск не завжди дає очікуваний результат. Дійсно, сьогодні ми спостерігаємо хворобливу реакцію з боку української влади, яка розглядає справедливі зовнішні вимоги стосовно необхідності дотримуватись європейських демократичних цінностей як загрозу незалежності та суверенітету. Попри все, я впевнений, що на цей час, зовнішній добре виважений тиск залишається сильним і дієвим інструментом позитивного впливу на процеси в Україні.

І, що особливо важливо, **обираючи належний інструмент, намагатися не нашкодити людям, не карати народ за хибні дії влади.** Висловлюючись військовими термінами, **слід використовувати високоточну зброю, а не “килимове бомбардування”.** Тоді буде належний ефект.

Що стосується питань воєнної безпеки, то я впевнений, що нова стратегічна парадигма для України буде й надалі формуватися щонайменше трьома головними чинниками: НАТО, ЄС і Росія. **Україна приречена підтримувати добрі відносини з великим північним сусідом, але, якщо розглядати інтеграційні перспективи, то стратегічним партнером України має бути Європа.**

Навіть після радикальної зміни курсу зовнішньої політики та політики безпеки України, ми маємо стабільний рівень співпраці з Заходом, у т.ч.

регулярні міжнародні військові навчання. Наприклад, дві третини міжнародних навчань у 2011р. були проведені з країнами НАТО та ЄС, і лише третина – з іншими країнами, включно з Росією та іншими членами ОДКБ (Організації Договору про колективну безпеку).

Без сумніву, обидва напрями важливі в цілях зміцнення довіри і безпеки. Але якщо порівнювати практичні резуль-

тати спільних навчань зі східними та західними партнерами, то можна впевнено говорити про реальну перевагу співробітництва із західними партнерами. Один російський сайт, коментуючи останні навчання у форматі ОДКБ, зазначив, що найбільшим досягненням навчань стало те, що навчання відбулися. Такі оцінки є найкращим аргументом у дискусії щодо альтернатив. **ОДКБ як безпекова організація наразі не може претендувати на гідну альтернативу для України.**

Так само не може розглядатись як альтернатива для України російська ініціатива побудови нової архітектури європейської безпеки. Ініціатива Президента РФ Д.Медведева є зрозумілою дуже вузькому колу людей і, схоже, має мало шансів колись матеріалізуватися в якісь конкретні результати.

Отже, **Україні слід зрештою визначитися в координатах Схід-Захід.** Адже проблема стосується не тільки і не стільки воєнної безпеки. Потрібно мати на увазі, насамперед, безпеку людини, тобто набагато ширші аспекти – енергетичну безпеку, економічний розвиток, кліматичні зміни тощо. **Не потрібно робити вибір між НАТО і ЄС, оскільки значна частина країн-членів належать до обох союзів.** Сучасна західна концепція “кооперативної безпеки”, що ґрунтується на партнерстві та спільній відповідальності за регіональну і глобальну безпеку передбачає різні формати участі та, найголовніше, – спрямована проти спільних загроз, а не проти конкретних країн.

Розглядаючи різні аспекти та найкращі можливості забезпечення національної безпеки України, її можливого внеску в європейську безпеку, дедалі більш очевидним стає правильність стратегічного вибору на користь більш тісного співробітництва та інтеграції з Європою. ■

РОЗВИВАТИ ПОЛІТИЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО, МІЖЛЮДСЬКІ КОНТАКТИ, ЕКОНОМІЧНУ СПІВПРАЦЮ

Сантьяго КАБАНАС,
*генеральний директор з питань зовнішньої політики,
Європи і безпеки Міністерства закордонних
справ і співробітництва Іспанії*

Для мене велика честь перебувати тут, долучитися до цікавої дискусії в рамках іспансько-українського стратегічного діалогу. Я хочу подякувати директору Інституту міжнародних питань і зовнішньої політики (INCIPE) В.Гаррідо за цю надану можливість. Я ціную таку можливість – зібратися з хорошими старими друзями і з нашими українськими колегами. Я вітаю всіх, хто прибув з України, тому що справді вважаю, що цей третій раунд іспансько-українського стратегічного діалогу є дуже важливим, цінним інструментом. Вітаю вас із тим, що ви робите, і закликаю продовжувати й надалі працювати в цьому напрямі.

Я також дуже радий бачити Посла Іспанії у Києві і Посла України в Мадриді – відмінних професіоналів, які доклали надзвичайних зусиль для розширення і зміцнення двосторонніх відносин між нашими країнами. Крім того, я мав можливість зустрітися в Києві з директором Третього територіального департаменту МЗС України А.Мельником. Ми мали чудову нагоду докладно обговорити двосторонні відносини і співробітництво між ЄС та Україною.

Останніми роками Україна набула особливої ваги і значення в Європейській політиці сусідства і Східному партнерстві.

Дуже скоро, 30 січня 2012р. ми будемо відзначати 20-річчя встановлення дипломатичних відносин між нашими країнами. За ці роки зазначені відносини

стали дуже актуальними для нас з огляду на: (а) добрі політичні відносини; (б) поширені міжлюдські контакти; (в) економічну співпрацю, яку ми сподіваємося зміцнювати.

Дозвольте мені докладно зупинитися на цих трьох аспектах.

Перше. Зростання числа та рівня політичних контактів останніми роками є ознакою хорошого стану наших політичних відносин. Наприклад, лише в 2011р. відбулася

серія візитів. У травні Україну відвідав Держсекретар з питань ЄС Л.Гаррідо. В жовтні Держсекретар з питань освіти М.Бедера Браво перебував у Києві й підписав зі своїм українським візаві протокол з поглиблення співробітництва в галузі освіти. В рамках головування України в Комітеті міністрів Ради Європи в листопаді Україна проводитиме конференцію міністрів країн-членів Ради Європи, відповідальних за місцеве самоврядування. Під час конференції планується заслухати доповідь Віце-президента Іспанії М.Чавеса з проблем і перспектив розвитку місцевого самоврядування і демократії загалом.

Проте, ми повинні працювати для покращення наших відносин. Зокрема, **слід просунутися в переговорах щодо заснування культурних центрів.** І сподіваюся (й це вже відзначалося під час дискусії) ми могли б сприяти розвитку шкіл, де діти вивчають іспанську. Вважаю, це дуже ефективний засіб зміцнення наших відносин, поглиблення взаємної обізнаності щодо культур і мов наших країн.

Друге. Ми не лише добре працювали на офіційному рівні, але й надавали увагу зміцненню міжлюдських контактів, що є ключовим елементом для більш глибокого порозуміння між суспільствами наших країн. З цією метою останніми роками наше Посольство в Києві значно збільшило кількість наданих українським громадянам віз. У 2010р. було видано 28 тис. віз, у 2011р. – понад 40 тис., що означає 30% зростання.

Третє. Що стосується економічної сфери, то **іспанська сторона ставиться дуже позитивно до реформ, що здійснюються в Україні** і підтримує ваші зусилля, спрямовані на покращення загального бізнес-клімату в країні. Також

ми позитивно ставимося до того, що іспанські підприємства беруть участь у великих проєктах інфраструктури та енергетики, де наші компанії є світовими лідерами. Ми переконані, що це матиме кумулятивний ефект і зміцнюватиме інтерес іспанських інвесторів в Україні.

Наша підтримка українських реформ у рамках ЄС виявлялася, зокрема в тому, що іспанська сторона впродовж багатьох років надавала пропозиції щодо реалізації твінінгових проєктів. Я хочу підкреслити, що зараз ми виграли два таких проєкти в Україні. Перший твінінговий проєкт, де Іспанія є провідною стороною, – це проєкт допомоги національній Комісії з питань регулювання зв'язку України. На реалізацію проєкту буде виділено €1,3 млн. Другий проєкт – спрямований на підтримку імплементації нормативних стандартів ЄС у сфері аеропортів та аеронавігаційного обслуговування. Цей проєкт коштуватиме €1,7 млн.

Я переконаний, що збільшення кількості іспанських твінінг-проєктів в Україні буде дуже ефективним засобом розвитку позитивного, передбачуваного і стабільного бізнес-клімату, що зміцнюватиме двосторонні відносини.

На завершення. Дозвольте мені привернути увагу до четвертого аспекту, який може бути дуже корисним і консолідувати іспансько-український стратегічний діалог. Іспанія, яка є членом ЄС з 1986р., твердо переконана, що кращою гарантією українського прогресу є її інтеграція до ЄС. **Для нас свого часу ЄС також був метою. Це був шлях до модернізації нашої країни та шлях до добробуту наших громадян.**

Ми дуже вітаємо схожі думки наших українських колег, які здійснюють процес внутрішніх реформ. Це принесе користь як Україні, так і ЄС.

Ми сподіваємося побачити прогрес у процесі реформування, що покращить сприйняття ЄС внутрішньої ситуації в Україні, зокрема, судових процесів щодо опозиції. Саме вони є ключовим елементом у цьому сприйнятті.

Нас надихає рішучість, яку ми почули від наших українських колег. Ми розуміємо – будуть труднощі. Нагадаю, Іспанії довелося також долати труднощі на шляху до ЄС. Але, йдучи цим шляхом, ви можете розраховувати на наше розуміння та підтримку. ■

СТАТТЯ

УКРАЇНА-ЄС: ШЛЯХ ДО ПОЛІТИЧНОЇ АСОЦІАЦІЇ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Пілар МЕНДЕС,
заступник генерального директора
з питань Східної Європи та Центральної Азії
Міністерства закордонних справ
і співробітництва Іспанії

Відомо, що розширення ЄС 1 травня 2004р. спричинило історичні зміни для Євросоюзу та його нових сусідів у політичній, географічній й економічній площинах. З того моменту ЄС і Україна мають спільний кордон, і їх політична та економічна взаємозалежність, як безпосередніх сусідів, посилюється. Це розширення дало ЄС та Україні можливість виробити більш тісні взаємовідносини, що виходять за рамки звичайної співпраці, в напрямі поступової економічної інтеграції і поглиблення політичної співпраці. ЄС та Україна сповнені рішучості зміцнювати свої відносини і підтримувати стабільність, безпеку та добробут. Цей підхід ґрунтується на спільних цінностях, партнерстві і сприяє подальшому розвитку нашого стратегічного партнерства.

Якщо поглянути на наше недавнє минуле, то слід зазначити, що Україна пройшла довгий шлях після здобуття незалежності в 1991р. Україна була першою країною СНД, що в 1994р. підписала Угоду про партнерство і співробітництво (УПС) з ЄС, і стала 37-ю країною-членом Ради Європи 9 листопада 1995р. Ці 20 років незалежності країна завжди будувала свій шлях до демократії, ринкової економіки та підвищення рівня життя.

Іспанія теж пройшла цей шлях на етапі трансформації під час становлення демократії, поки не стала 12-м членом ЄС у 1986р. **Ось чому Іспанія почувається близькою Україні і завжди готова поділитися своїм досвідом з нашими європейськими колегами.**

Коли 10 країн Центральної і Східної Європи стали членами ЄС у 2004-2007рр., в ЄС зрозуміли, що йому слід уважніше подивитися на своїх східних сусідів. Так виникла Європейська політика сусідства, спрямована на підтримання тісніших відносин з країнами на його східному кордоні.

У рамках Європейської політики сусідства ЄС на пражському саміті у травні 2009р. вирішив підсилити свій внесок – було створено особливий вимір

Європейської політики сусідства для подальшої підтримки процесу реформування східноєвропейських країн. Цим новим виміром є Східне партнерство, що має бути доповненням Середземноморського Союзу, забезпечивши інституційну платформу для обговорення візових угод, угод про вільну торгівлю і стратегічне партнерство із сусідами ЄС. Його географія охоплює Вірменію, Азербайджан, Грузію, Молдову та Україну. Східне партнерство має розширити Європейську політику сусідства, оскільки орієнтація лише на наших південних сусідів може створити обмежене уявлення про таку політику. Вони доповнюють одна одну – і **покращення взаємин з нашими сусідами на Сході означає також покращення наших взаємин з Півднем.**

Нещодавно ЄС і його східні партнери провели саміт Східного партнерства у Варшаві, де країни ЄС підтвердили співпрацю із східними сусідами і зробили нові кроки. На цьому саміті ми побачили, як багато вже зроблено: у країнах-партнерах здійснено політичні й економічні реформи, відносини між ЄС і його східноєвропейськими партнерами суттєво поглибилися. Торговельна та економічна взаємодія ЄС з його східноєвропейськими партнерами є міцнішою, ніж будь-коли, тривають переговори стосовно угод про асоціацію, що передбачають також поглиблені і всеохоплюючі зони вільної торгівлі, за прикладом України. Інші угоди про асоціацію обговорюються з Молдовою, Грузією, Азербайджаном і Вірменією. Водночас сторони також рухаються в напрямі полегшення пересування на всьому європейському континенті.

Діалоги щодо безвізового режиму було розпочато з Україною і Республікою Молдова. Що ж до інших східних партнерів, то триває імплементація Угоди про оформлення віз та реадмісію з Грузією. Подібні угоди планується укласти з Республікою Вірменія і Республікою Азербайджан.

Після цього стислого вступу щодо Європейської політики сусідства і Східного партнерства, де важливість України для Східного партнерства зазначалася на річному саміті ЄС-Україна, доречно перейти до нинішнього стану відносин ЄС-Україна. На мій погляд, слід розглянути євроінтеграцію України з точки зору двох різних інструментів: (а) Угоди про асоціацію (а також поглиблену і всеохоплюючу зону вільної торгівлі); (б) діалогу ЄС-Україна про лібералізацію візового режиму.

Розпочнемо з Угоди про асоціацію. **Трансформація України впродовж останніх 20 років – це реальне досягнення.** Реформування великої і складної системи врядування, побудова ринкової економіки і проведення населення через ці трансформації було непростим завданням.

Як сказав Комісар з питань розширення та Європейської політики сусідства Ш.Фюле: “ЄС хоче бачити Україну ближчим партнером”. І для досягнення цієї мети ЄС обговорює з Україною Угоду про асоціацію, зокрема, її складову – поглиблену і всеохоплюючу зону вільної торгівлі (ПВЗВТ). Ці два інструменти – наріжні камені відносин Східного партнерства.

Угода про асоціацію

Відносини між ЄС та Україною ґрунтуються на Угоді про партнерство і співробітництво (УПС), що набула чинності в 1998р. Переговори про всебічну, амбітну та інноваційну “нову посилену Угоду” між ЄС і Україною були започатковані в березні 2007р. Відтоді були підготовлені три спільні звіти про результати переговорів. Вони були представлені на самітах ЄС-Україна в Києві у 2007р. та 2009р., а також у Парижі у 2008р. На паризькому саміті лідери ЄС і України домовилися, що нову посилену Угоду слід назвати Угодою про асоціацію, і що вона має оновити спільну інституційну базу ЄС-Україна (тобто УПС), сприяючи поглибленню відносин у всіх сферах, а також зміцнюючи політичну асоціацію та економічну інтеграцію зі взаємними правами й зобов’язаннями. Вона **передбачає чітку та дієву відданість ключовим цінностям демократії – правам людини та верховенству права**, яких має дотримуватися Україна, а також усі країни ЄС. Ось чому ЄС так уважно стежить за триваючими судами над опозиційними політиками.

Угода про асоціацію, яку обговорювали впродовж цих останніх років і яка замінює Угоду про партнерство і співробітництво, охоплює чотири основні сфери діяльності: політичний діалог, зовнішня політика та політика безпеки; питання судочинства, свободи та безпеки; економічна й секторальна співпраця; створення поглибленої і всеохоплюючої зони вільної торгівлі.

З початку переговорів у 2007р. було проведено 19 пленарних раундів і 18 переговорних раундів щодо ПВЗВТ. Було досягнуто попередньої згоди в перших двох сферах і з більшості питань економічної і секторальної співпраці. Приєднання до Світової організації торгівлі 16 травня 2008р. дало новий імпульс переговорам про поглиблену та всеохоплюючу зону вільної торгівлі.

Більша частина цієї роботи вже зроблена, залишаються лише окремі аспекти, в яких обидві сторони мають досягти компромісу. Це – преамбула тексту Угоди¹; переговори про безвізовий режим і питання ринку праці та міграції; ратифікація Статуту Кримінального суду (що залежить від конституційної реформи в Україні).

Поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі

ЄС рішуче виступав за членство України в СОТ, яке вона отримала 16 травня 2008р. На базі такого членства ЄС та Україна негайно почали переговори щодо поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі. ЄС завжди вірив, що членство в СОТ може зіграти ключову роль у підтримці економічних реформ в Україні, особливо в умовах перехідної економіки. Приєднавшись до СОТ, Україна отримує вигоду від доступу до ринків усіх членів СОТ

¹ Зокрема, у преамбулі тексту ЄС пропонує наступну новелу: “Визнаючи, що спільні цінності, на яких побудовано Європейський Союз, передбачені Статтею 2 Договору про Європейський Союз, а саме – повага до людської гідності, свободи, демократії, рівності, верховенства права та дотримання прав людини, включно з правами осіб, які належать до меншин, – також лежать в основі поглиблення політичної асоціації і економічної інтеграції, що передбачено цією Угодою”.

і зобов'язується забезпечити стабільне торговельно-інвестиційне середовище, що заохотить торгівлю та інвестиції. Останній раунд переговорів між ЄС та Україною відбувся 19-23 вересня 2011р. Як частина наступної Угоди про асоціацію, ПВЗВТ має розширити доступ України до європейського ринку та заохотити подальші європейські інвестиції в Україну.

ЄС – головний торговельний партнер України, на нього припадає близько третини її зовнішньої торгівлі. ЄС вважає, що **тісніша економічна інтеграція** (у загальному контексті політичної асоціації) **може бути ключовим фактором економічного зростання в Україні.**

Якщо поглянути на цифри, то можна побачити, наскільки важливою є ця Угода для обох сторін: Україна в рейтингу торговельних партнерів ЄС у 2010р. посідає 23 позицію з обсягом торгівлі €29 млрд. Хоча торгівля ЄС з Україною становить лише 1% її торгівлі зі світом, але ЄС важливий для України, оскільки його частка складає 30% її загальної торгівлі. Одразу за ним іде РФ (25%) і далі, з великим відривом, Китай – лише 5%. Ці цифри ілюструють економічну та політичну залежність України від її сусідів (ЄС і Росії) і дозволяють припустити, що зона вільної торгівлі з ЄС була б дуже позитивним здобутком для України.

У якості прикладів доречно навести деякі цифри і факти, що підтверджують ці слова.

Торгівля товарами. Експорт ЄС до України у 2010р. складав €17,3 млрд., а імпорт ЄС з України – €11,4 млрд.

Основні статті українського експорту до ЄС – залізо, сталь, гірничорудна продукція, сільськогосподарська продукція, машини й механізми. В експорті ЄС до України переважають машини й механізми, транспортне обладнання, хімічна та сільськогосподарська продукція.

Український експорт до ЄС значно лібералізувався завдяки Загальній системі преференцій (ЗСП), наданій ЄС Україні в 1993р. У 2010р. рівень використання ЗСП сягнув досить високої позначки – нею було охоплено 72,2% продуктів. Із €2,15 млрд. пільгового імпорту за ЗСП до ЄС, Україна посідає 12-е місце серед найбільш ефективних користувачів цієї системи.

Прямі іноземні інвестиції. ЄС наразі – найбільший іноземний інвестор в Україну (інвестиції ЄС в Україну, станом на 2008р., сумарно сягнули €19,8 млрд.). З 2007р. по 2008р. сумарні прямі іноземні інвестиції з 27 країн ЄС в Україну зросли більш ніж на 10%. У 2009р. інвестиції ЄС в Україну склали €3,4 млрд.

ЄС також є найбільшим донором України. Допомога, надана лише Європейським співтовариством з 1991р., склала приблизно €2,8 млрд., а допомога Україні з національних бюджетів за останні роки зросла втричі. Це включає макрофінансову допомогу та підтримку за такими спеціальними бюджетними статтями, як “Європейська ініціатива з питань демократії та прав людини” (*European Initiative for Democracy and Human Rights, EIDHR*), “міграція і притулок”, “довкілля”. Єврокомісія також щороку робить внесок до Українського

науково-технологічного центру (УНТЦ), спрямований на нерозповсюдження технологій і досвіду, пов'язаного зі зброєю масового ураження.

Отже, в бюджетний період 2007-2013рр. інструмент Європейської політики сусідства (*ENPI*) замінив програму *TACIS*. Бюджет *ENPI* на цей період становить близько €12 млрд., з яких €494 млн. призначено для України.

Крім того, Україна має право на “горизонтальні інструменти”, що охоплюють країни, незалежно від регіону, а саме:

Інструмент стабільності – новий інструмент протидії кризам і нестабільності у третіх країнах і транскордонним викликам, включно з ядерною безпекою і нерозповсюдженням, боротьбою з контрабандою, організованою злочинністю і тероризмом;

Макрофінансова допомога. ЄС надав макрофінансову допомогу Україні у вигляді позики на суму до €500 млн. Допомога сприяла виконанню відповідної програми, узгодженої Урядом України з Міжнародним валютним фондом, щоб допомогти країні під час глобальної кризи.

У рамках нової зони вільної торгівлі має бути започаткований новий етап економічних відносин ЄС з Україною.

Діалог про лібералізацію візового режиму

Розглянувши Угоду про асоціацію і Поглиблену та всеохоплюючу зону вільної торгівлі, можна перейти до другої теми – діалогу про лібералізацію візового режиму.

Візовий діалог ЄС-Україна, спрямований на визначення умов для безвізових подорожей громадян України до ЄС, започатковано 29 жовтня 2008р. У своїх висновках щодо Східного партнерства від 25 жовтня 2010р. Рада ЄС попросила Комісію підготувати проект Плану дій щодо лібералізації ЄС візового режиму для України, який визначив би всі технічні умови, що їх Україна має виконати перед можливим запровадженням безвізового режиму. План дій привітали лідери ЄС та Україна на саміті ЄС-Україна 22 листопада 2010р. Він зосереджується на короткострокових візах та окреслює дорожню карту необхідних удосконалень української політики стосовно контролю кордонів, міграції та притулку в Україні.

Зміст. План дій містить попередні орієнтири в політиці (законодавстві і плануванні), що має прокласти шлях до виконання більш конкретних завдань – ефективного і стабільного здійснення відповідних заходів у кожному з наступних чотирьох блоків:

- (i) безпека документів (у т.ч. запровадження біометричних даних);
- (ii) боротьба з нелегальною міграцією, включно з реадмісією;
- (iii) громадський порядок і безпека;
- (iv) зовнішні відносини та фундаментальні права.

Улітку в Україні та Польщі відбудеться чемпіонат Європи з футболу 2012р. Для мінімізації ризиків для безпеки на Євро-2012 важливим є виконання всіх технічних критеріїв. План дій передбачає:

- впровадження біометричних даних;
- вилучення з обігу паспортів, що не відповідають спеціальним вимогам;

- посилення заходів боротьби з нелегальною міграцією;
- кращий контроль кордонів;
- наближення законодавства про притулок до міжнародних стандартів у цій сфері;
- поглиблення судової співпраці у сфері боротьби з організованою злочинністю, наркоторгівлею і торгівлею і людьми.

Етапи. План дій виконується у два етапи. **На першому етапі** Україна ухвалює необхідні законодавчі акти та національні програми у сферах, охоплених візовим діалогом.

На **другому етапі** Єврокомісія, разом з країнами-членами ЄС оцінює виконання згаданих вище законодавчих актів.

Рішення про перехід до другого етапу приймає Рада ЄС на підставі звіту Єврокомісії про виконання українською стороною заходів, передбачених першим етапом Плану дій. Коли ці критерії будуть виконані, Єврокомісія зможе запропонувати Європарламенту та Раді скасувати короткострокові візи для українських громадян. Таким чином, **швидкість руху до безвізового режиму значною мірою залежатиме від швидкості виконання відповідних вимог Україною.**

Ми щиро вітаємо схвалення 22 квітня 2011р. **Національного плану з виконання Плану дій щодо лібералізації ЄС візового режиму для України.** Національний план – це дорожня карта комплексних реформ у міграційній, візовій та інших сферах політики України з метою створення сприятливих умов скасування віз для короткострокових поїздок українських громадян до країн-членів ЄС. Національний план містить детальний перелік заходів, де чітко зазначені відповідальні відомства й терміни виконання відповідних завдань.

Характеризуючи ситуацію, станом на 8 липня 2011р., Комісія презентувала свій перший звіт про результати виконання Україною її Плану дії. Звіт відзначає прогрес у прийнятті законів у таких сферах, як контроль кордонів, міграція, боротьба з корупцією і відмиванням грошей, боротьба з наркоторгівлею, захист персональних даних. Слід також сказати, що в деяких інших галузях, таких, як захист документів, притулок, боротьба з організованою злочинністю, торгівля людьми та боротьба з дискримінацією, належить зробити ще багато.

Звіт Комісії щодо виконання Україною її Плану дій з лібералізації візового режиму

ПРОГРЕС	ЗАЛИШАЄТЬСЯ ЗРОБИТИ
• Контроль кордонів	• Захист документів
• Контроль міграції	• Притулок
• Боротьба з корупцією	• Боротьба з організованою злочинністю
• Боротьба з наркоторгівлею	• Торгівля людьми
• Захист персональних даних	• Боротьба з дискримінацією
• Відмивання грошей	

Повні наступні звіти будуть презентовані до кінця 2011р., після ухвалення Україною решти законів та оціночних робіт, які мають здійснити служби Комісії.

Спрощення міжлюдських контактів, за умов забезпечення фундаментальних прав і зміцнення верховенства права, разом із судовою співпрацею, є ключовими чинниками зближення наших суспільств та економік за збереження безпеки і стабільності в межах наших кордонів.

Іспанія вважає діалог про безвізовий режим дуже корисним інструментом відносин ЄС-Україна. Прикладом може слугувати той факт, що наше Посольство в Києві значно збільшило кількість віз, отриманих громадянами України останніми роками. У 2010р. ми видали 28 тис. віз, а у 2011р. – понад 40 тис. віз.

Інша технічна допомога ЄС Україні

Крім згаданої вище *ENPI*, Україна з 2007р. отримала доступ до нових форм європейської технічної допомоги. Зокрема, додаткова допомога заради реформ у сфері гармонізації законодавства і створення інституційних можливостей надається у вигляді експертних консультацій в рамках Інструмента технічної допомоги та обміну інформацією (*Technical Assistance and Information Exchange, TAIEX*). Крім того, країни-учасниці могли надавати технічну та експертну допомогу в рамках проектів *TWINNING*. Тим часом, 22 листопада 2010р. було підписано Протокол УПС щодо доступу України до програм ЄС, що відкрило Україні шлях до участі у програмах Євросоюзу.

У цьому зв'язку слід згадати, що після кількох років подання проектів ми виграли перші два іспанських проекти *Twinning* в Україні. Перший проект, де Іспанія є провідною країною, має допомогти Національній комісії, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації, на що буде виділено €1,3 млн. Другий стосується “Підтримки впровадження норм і стандартів ЄС у сфері аеропортів та аеронавігаційного обслуговування”, на що буде виділено €1,7 млн.

Слід звернути увагу й на інші інструменти. Зокрема, маємо згадати зовсім нові інструменти допомоги, такі, як Інвестиційний фонд сусідства (*Neighborhood Investment Facility, NIF*) із загальним бюджетом близько €700 млн. на період 2007-2013рр. і Фонд управління (*Governance Facility*) з річним бюджетом €50 млн. Кошти *NIF* виділяють у формі позик для підтримки економічних реформ та інфраструктурних проектів.

З початком Східного партнерства у 2009р. технічна допомога ЄС Україні й іншим країнам-партнерам має зрости. Крім фондів *ENPI*, для східних партнерів (€250 млн. на 2010-2013рр.) у 2013-2020рр. буде надано ще €350 млн.

Висновок

Завдяки конструктивній роботі обох сторін, переговори стосовно Угоди про асоціацію добре просуваються, що веде до спільного її розуміння. І ЄС, і Україна підтверджують бажання вивести свої відносини на новий рівень політичної асоціації та економічної інтеграції, що має ґрунтуватися на спільних принципах демократії, верховенства права та поваги до прав людини.

Україна має потенціал відігравати ключову роль у Європі, і для цього вона має скористатися нинішніми можливостями. Угода про асоціацію включно з поглибленою та всеохоплюючою зоною вільної торгівлі та діалог про лібералізацію візового режиму є ключовими інструментами, що сприяють якісному й кількісному розвитку відносин ЄС-Україна. Ці міцні й тісніші відносини, що ґрунтуються на спільних принципах, матимуть важливе значення для обох наших народів. ■

СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ З ЄС: ДУМКИ ТА ОЦІНКИ ЕКСПЕРТІВ

Експертні опитування з проблем зовнішньої політики, що регулярно проводяться Центром Разумкова, дають можливість визначити загальні позиції і прогнози фахівців з важливих зовнішньополітичних питань, динаміку їх оцінок. Ряд таких досліджень присвячено проблемам співробітництва України та ЄС.

Ця тематика є вкрай актуальною сьогодні з багатьох причин, зокрема тому, що вийшов на “фінішну пряму” складний багаторічний переговорний процес щодо укладення між Україною та ЄС Угоди про асоціацію включно з поглибленою та всеохоплюючою зоною вільної торгівлі. Водночас, ускладнився діалог Києва і Брюсселя через внутрішньополітичні проблеми в Україні.

У цьому контексті становлять інтерес результати останнього за часом експертного опитування Центру Разумкова, проведеного в рамках довгострокового проекту “Українсько-Іспанський стратегічний діалог. Україна на шляху до ЄС: здобутки, проблеми, перспективи”¹.

Під час опитування експерти оцінювали стан і перспективи співробітництва України з ЄС, зокрема, прогнозували, коли набуде чинності Угода про асоціацію і буде запроваджений між Україною і ЄС безвізовий режим на короткострокові поїздки. Респонденти також характеризували ефективність зовнішньої політики керівництва країни на ключових зовнішньополітичних напрямках. Становить інтерес також оцінка українсько-іспанських відносин.

Результати проведеного опитування дають підстави для наступних висновків.

¹ Експертне опитування проведене Центром Разумкова 10-25 жовтня 2011р. Опитано 110 експертів – народні депутати України, представники центральних і регіональних органів виконавчої влади, державних і неурядових дослідницьких структур у Києві та регіонах України, ЗМІ.

Окремі оцінки порівнюються з результатами попередніх експертних опитувань, проведених Центром Разумкова у 2006-2010рр. та опублікованих у журналі “Національна безпека і оборона” (2008р. №6; 2009р. №4; 2010р. №№2, 4).

Європейська інтеграція України

Україні потрібно вступити до ЄС. Таку позицію поділяють абсолютна більшість (90,9%) експертів. Число респондентів, переконаних у необхідності приєднання до ЄС, помітно зросло, порівняно з результатами попереднього (травень 2010р.) експертного опитування (79,3%). Отже, є підстави констатувати наявність майже повного консенсусу серед представників експертного співтовариства України стосовно перспектив євроінтеграції. Слід також додати, що протягом останніх опитувань (2010-2011рр.) стабільна більшість респондентів висловлюють переконання у тому, що членство в ЄС зміцнило б безпеку України.

Темпи наближення України до ЄС є незадовільними. За період дослідження з грудня 2006р. по жовтень 2011р. експерти незмінно критично оцінюють темпи інтеграції України до ЄС, хоча останнє опитування засвідчило певне зменшення негативних оцінок. Очевидно, що на темпи наближення країни до ЄС впливають як внутрішньополітичні процеси в Україні, так і складні трансформаційні процеси в самому ЄС.

Інтерес ЄС у співробітництві з Україною оцінюється як досить прагматичний. Ієрархія оцінок експертів за період з грудня 2006р. по жовтень 2011р. кардинально не змінилася. На їх думку (за результатами останнього опитування), інтерес ЄС насамперед сфокусований на українському ринку для товарів ЄС (79,1%), транзиті російських енергоносіїв (78,2%), розвитку демократії і ринкових реформ в Україні (65,5%), спільній боротьбі з нелегальною міграцією (63,6%). Помітно збільшилася частка опитаних, які вважають, що ЄС зацікавлений у виведенні України з-під впливу Росії. Традиційно найбільш скептично експерти оцінюють зацікавленість ЄС в імпорті української продукції.

Укладення Угоди про асоціацію з ЄС відповідає національним інтересам України, але існує чимало проблем на цьому шляху. Левова частка (86,4%) респондентів переконані в тому, що Угода відповідає національним інтересам країни. Проте, на думку експертів, її укладенню найбільшою мірою загрожує насамперед внутрішньополітична ситуація в Україні (80,9%). Далі зі значним відривом – недовіра до нинішнього керівництва країни (42,7%), вплив Росії (38,2%), загальне критичне ставлення до України окремих країн ЄС (38,2%). Є підстави припустити, що загрозовий “внутрішньополітичний фактор” значною мірою пов’язаний із т.зв. “справою Ю.Тимошенко”, що отримала гучний негативний міжнародний резонанс.

Відзначені експертами загрози, очевидно, визначають їх досить обережне прогнозування можливого часу набуття чинності Угодою про асоціацію. Майже чверть (23,6%) опитаних експертів вважають, що Угода набуде чинності лише після 2014р., а 34,5% – вагаються з відповіддю. 38,3% – переконані в тому, що документ стане чинним протягом 2012-2014рр.

Опосередкованим свідченням проблемності ситуації як довкола Угоди, так і в цілому у відносинах Україна-ЄС є й те, що майже навіпіл (45,5% – “за”,

42,7% – “проти”) поділилися відповіді експертів стосовно доцільності наполягання української сторони на внесенні до цього документа положення про перспективу членства України в ЄС.

Запровадити безвізовий режим між Україною та ЄС вдасться, але питання – коли? Половина (50%) респондентів переконані, що візовий режим вдасться скасувати в середньостроковій перспективі (3-5 років). 10,9% оптимістів вважають, що це вдасться зробити протягом найближчих 1-2 років. 21,8% експертів відносять вирішення цього питання на довгострокову перспективу – 5-10 років.

Оцінки зовнішньої політики України

Нинішня зовнішня політика України є недостатньо ефективною. Експерти переважно критично характеризують ефективність дій керівництва країни на світовій арені. Задовільно респонденти оцінили лише забезпечення миру і стабільності в регіоні, розвиток відносин з РФ.

На думку експертів, незадовільними були дії влади щодо створення позитивного міжнародного іміджу країни, забезпечення зовнішніх умов для внутрішнього суспільно-політичного, економічного розвитку, захисту громадян за кордоном. Також неефективним було забезпечення розвитку відносин з ЄС і США, інтеграції до світового економічного та культурного простору.

Проголошення України позаблоковою державою загалом не призвело до покращення ситуації на ключових зовнішньополітичних напрямках. Більшість експертів переконані, що цей крок: (а) не зміцнив безпеку країни; (б) не покращив її імідж; (в) не зміцнив вплив України на забезпечення безпеки в Європі; (г) не сприяв розвитку відносин з ЄС та США. Лише на одному напрямі – “відносини з Росією” – вдалося покращити ситуацію.

Привертає увагу й те, що протягом лютого 2010р. - жовтня 2011р. стабільна більшість експертів відзначають відсутність надійних зовнішніх гарантій незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України.

Україна, скоріше за все, – маловпливова європейська держава, що знаходиться в пошуках свого місця у світі. Таку характеристику найчастіше обирали експерти під час опитувань (лютий 2010р., жовтень 2011р.). Водночас, значна частка опитаних характеризують Україну як державу “буферної зони” між Європою та Азією. Привертає увагу й той факт, що різко зросло число тих, хто оцінює Україну як країну, що перебуває під впливом Росії.

Українсько-іспанські відносини

Нинішні відносини України з Іспанією є ні добрими, ні поганими. Саме так більшість (72,7%) експертів оцінюють контакти Києва і Мадрида. Співвідношення оцінок “добрі” та “погані” становить 15,5% і 0,9%, відповідно. Проте, кожен десятий експерт утримався від відповіді.

Цю картину доповнюють думки експертів стосовно ставлення Іспанії до євроінтеграційних прагнень України. Половина (50,9%) опитаних експертів переконані, що ставлення Іспанії є нейтральним. Позитивним його вважають лише 10% респондентів, а негативним – 12,7%. При цьому слід зазначити, що дещо менше третини експертів вагалися з відповіддю на це питання.

Можна припустити, що однією з причин цього є брак інформації про розвиток українсько-іспанських відносин. За оцінками респондентів, українські ЗМІ незадовільно інформують про стан і перспективи українсько-іспанських відносин. Більшість (79,1%) експертів вважають, що такої інформації дуже мало, лише 2,7% опитаних задовольняє рівень інформування про контакти між двома країнами.

Іспанія – позитивний образ. Картину експертних асоціацій дуже важко звести до єдиної узагальнюючої характеристики. В найбільш загальних рисах Іспанія для респондентів – це насамперед туристична країна з багатою історією, культурою, традиціями, відома своїми досягненнями у спорті. На думку експертів, – це динамічна європейська країна, що позбулася тоталітарного минулого, де живе “емоційний, чесний і відвертий народ”. Також Іспанія асоціюється з країною зовнішньої трудової міграції українців.

Слід привернути увагу до широкого історико-культурного асоціативного ряду. Зокрема, експерти називають відомих діячів культури та мистецтва, яких подарувала Іспанія світу – Веласкес, Гaudі, Гойя, Далі, Ель Греко, Лорка, Лопе де Вега, Пікассо, Сервантес та ін.

ВИСНОВКИ

В українському експертному середовищі існує консенсус щодо необхідності вступу України до ЄС. При цьому фахівці відзначають низьку ефективність євроінтеграційного курсу країни – на їх думку, темпи наближення України до ЄС є незадовільними. Однією з причин цього є внутрішні проблеми в Україні.

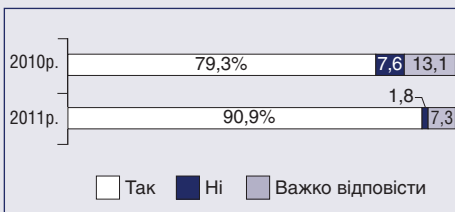
Інтерес ЄС у співробітництві з Україною досить прагматично зорієнтований насамперед на транзит російських енергоносіїв, український ринок для товарів ЄС.

Експерти переконані, що укладення Угоди про асоціацію з ЄС відповідає національним інтересам України, але загрожувє цьому процесу насамперед ситуація всередині України.

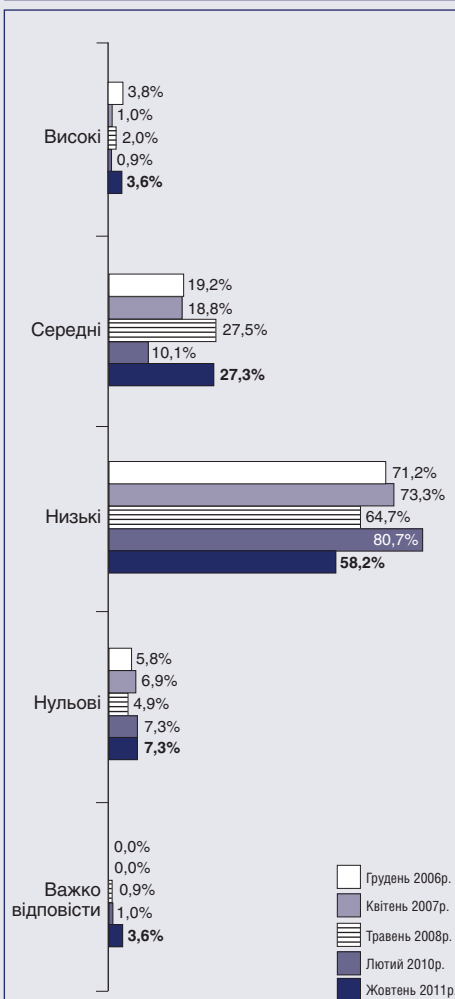
Нинішня зовнішня політика України на ключових зовнішньополітичних напрямках є малоефективною. Зокрема, проголошення України позаблоковою державою загалом не призвело до покращення ситуації. В очах експертного співтовариства Україна асоціюється насамперед з мало-впливовою європейською державою, що перебуває в пошуках свого місця у світі.

Українсько-іспанські відносини оцінюються в експертному середовищі досить обережно. Відзначається дефіцит інформації про розвиток відносин між країнами. Загалом, у експертів Іспанія викликає позитивні асоціації.

Чи потрібно Україні вступити до Європейського Союзу?
% опитаних експертів

Як би Ви оцінили темпи інтеграції України до ЄС?
% опитаних експертів

Чи зацікавлений ЄС у співробітництві з Україною?
У чому цей інтерес полягає в першу чергу? **
% опитаних експертів

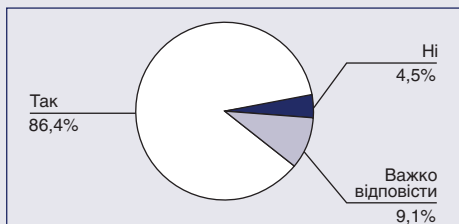
* Експертам пропонувалося відзначити не більше трьох прийнятих варіантів відповіді.

** Експертам пропонувалося відзначити всі прийнятні варіанти відповіді.

**Якщо б Україна була членом ЄС,
чи зміцнило б це її безпеку?**
% опитаних експертів

**Чи відповідає національним інтересам України
укладення Угоди про асоціацію з ЄС включно
з поглибленою та всеохоплюючою
зоною вільної торгівлі?**
% опитаних експертів

**Що найбільшою мірою загрожує укладенню
між Україною та ЄС Угоди про асоціацію?***
% опитаних експертів

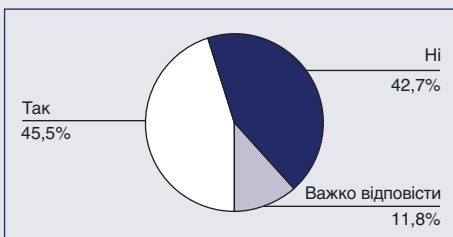
Внутрішньополітична ситуація в Україні	80,9
Недовіра до нинішнього керівництва України	42,7
Вплив Росії	38,2
Загальне критичне ставлення до України окремих країн ЄС	38,2
Проблеми всередині ЄС	20,9
"Втома" ЄС від розширення	17,3
Розбіжності в позиціях ЄС та України	16,4
Соціально-економічні проблеми в Україні	15,5
Світова фінансово-економічна криза	9,1
Інше	4,5
Важко відповісти	0,0

* Експертам пропонувалося відзначити не більше трьох прийнятних варіантів відповіді.

**Коли Угода про асоціацію України та ЄС
(після підписання і ратифікації) набуде чинності?**
% опитаних експертів

**Чи є сьогодні доцільним наполягання української
сторони на внесенні до Угоди про асоціацію
положення про перспективу
членства України в ЄС?**
% опитаних експертів

**Коли вдасться запровадити безвізовий режим
на короткострокові поїздки між Україною і ЄС?**
% опитаних експертів

Наскільки Ви згодні з наведеними оцінками нинішнього місця України у світі?
% опитаних експертів

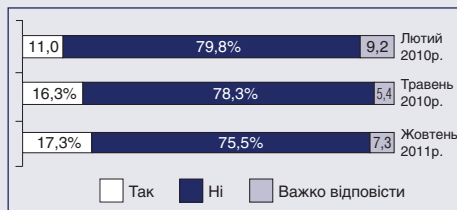
	Згоден		Скоріше згоден		Скоріше не згоден		Не згоден		Важко відповісти	
	2010р.	2011р.	2010р.	2011р.	2010р.	2011р.	2010р.	2011р.	2010р.	2011р.
Маловпливова європейська держава, що знаходиться в пошуках свого місця у світі	33,0	33,6	53,2	50,9	9,2	10,9	1,8	3,6	2,8	0,9
Держава "буферної зони" між Європою та Азією	11,0	20,0	40,4	37,3	27,5	23,6	13,8	13,6	7,3	5,5
Країна, що знаходиться під впливом Росії	4,6	14,5	33,9	47,3	47,7	27,3	9,2	6,4	4,6	4,5
Невпливова країна "третього світу" з невизначеною зовнішньою політикою	7,3	14,5	27,5	27,3	28,4	23,6	33,9	30,0	2,9	4,5
Держава - "міст", що з'єднує Європу та Азію	3,7	6,4	24,8	21,8	34,9	35,5	24,8	30,0	11,8	6,4
Країна, що знаходиться під впливом Заходу	1,8	2,7	32,1	21,8	53,2	48,2	5,5	20,9	7,4	6,4
Впливова європейська держава	2,8	1,8	3,7	7,3	40,4	29,1	45,0	57,3	8,1	4,5

Якою мірою нинішня зовнішня політика України забезпечує...?*
середній бал

Мир і стабільність у регіоні	3,2
Розвиток відносин з РФ	3,1
Розвиток взаємовигідних партнерських відносин з країнами-сусідами	2,9
Інтеграцію до світового економічного простору	2,9
Безпеку країни, її суверенітет, територіальну цілісність	2,8
Спрощення візових режимів для громадян України, оптимізацію процедур прикордонного контролю	2,8
Розвиток відносин з ЄС	2,8
Розвиток відносин зі США	2,6
Інтеграцію України до світового інформаційно-культурного простору	2,5
Надійний захист громадян України за кордоном	2,2
Сприятливі зовнішні умови для розвитку суспільства, держави, національної економіки, підвищення рівня конкурентоспроможності країни	2,2
Позитивний міжнародний імідж країни, вплив та авторитет у світовому співтоваристві	2,0

* За п'ятибальною шкалою від 1 до 5, де "1" означає, що зовсім не забезпечує, а "5" – забезпечує повною мірою.

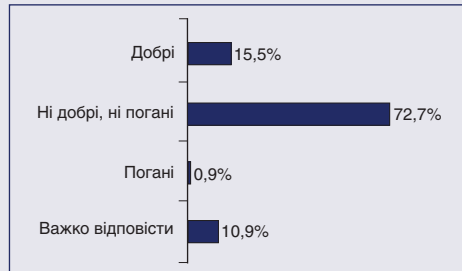
Чи має сьогодні Україна надійні зовнішні гарантії незалежності, суверенітету та територіальної цілісності?
% опитаних експертів

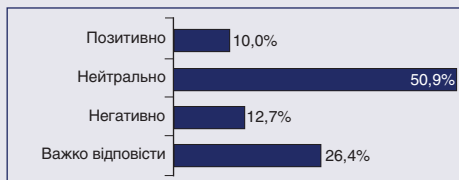
Законом України "Про засади внутрішньої і зовнішньої політики" (липень 2010р.) Україна проголошена позаблоковою державою. Чи сприяв цей крок покращенню ситуації на наступних напрямках?
% опитаних експертів

	Так	Скоріше так	Скоріше ні	Ні	Важко відповісти
Розвиток відносин з Росією	10,9	49,1	20,9	10,9	8,2
Зміцнення безпеки країни, її суверенітету, територіальної цілісності	9,1	20,0	20,9	42,7	7,3
Зміцнення внутрішньо-політичної стабільності	8,2	30,9	27,3	24,5	9,1
Розвиток відносин з ЄС	5,5	15,5	32,7	34,5	11,8
Покращення іміджу, підвищення авторитету на світовій арені	4,5	16,4	27,3	41,8	10,0
Зміцнення впливу України на забезпечення безпеки на європейському континенті	4,5	12,7	25,5	50,9	6,4
Розвиток відносин зі США	3,6	19,1	26,4	40,9	10,0

Як Ви оцінюєте нинішні відносини України з Іспанією?
% опитаних експертів

Як ставиться Іспанія до євроінтеграційних прагнень України?
% опитаних експертів

Як українські ЗМІ інформують про стан і перспективи українсько-іспанських відносин?
% опитаних експертів

З чим насамперед у Вас асоціюється Іспанія?*

% опитаних експертів

Туризм, відпочинок, весільна подорож	18,2	Веласкес	1,8
Футбол	17,2	Візові проблеми	1,8
Корида	16,4	Країна, в якій затишно живеться і працюється середньому класу	1,8
Багата історія, культура, традиції	9,1	Опера "Кармен"	1,8
Заробітчани/українська трудова міграція	9,1	Іберо-американська культура	1,8
Антоніо Гауді	8,2	Спортивні досягнення	1,8
Диктатор Франко	7,3	Лопе де Вега	1,8
Сальвадор Далі	6,4	Кіно, Педро Альмодовар	1,8
Вирішення власних проблем з використанням можливостей ЄС	6,4	Вірогідність повторення проблем, що їх має Греція	1,8
Фламенко	6,4	Хемінгуей	1,8
Мігель де Сервантес Сааведра, Дон Кіхот і Санчо Панса	6,3	Адвокат розвитку південного виміру Європейської політики сусідства за рахунок східного	0,9
Море, океан	5,5	Барселона	0,9
Громадянська війна в 1930-х роках, "No pasaran!"	5,4	Блакитна дивізія	0,9
Країна, яка позбулася тоталітарного минулого	5,4	Герцог Альба	0,9
Проблема басків	4,5	Гренада	0,9
Конкіста і Реконкіста	4,5	Ескоріал	0,9
Пакт Монклоа	3,6	Європейська держава-член ЄС	0,9
Федеріко Гарсія Лорка	3,6	Канари	0,9
Емоційний, чесний і відвертий народ	3,6	Кортес	0,9
Пікассо, "Герніка"	3,6	Країна з привабливим інвестиційним кліматом	0,9
Динамічна держава зі значним економічним потенціалом	2,7	Легенда про Сіда	0,9
Король Хуан Карлос, самобутня конституційна монархія	2,7	Мадрид	0,9
Сонячна земля	2,7	Мандарини	0,9
Червоне вино	2,7	Приклад для України	0,9
Христофор Колумб	2,7	Притулок для колишніх мафіозі із СРСР, СНД	0,9
Гойя	2,7	Сепаратизм	0,9
Ель Греко	2,7	Толерантне суспільство	0,9
Оливки	2,7	Фієста	0,9
Інквізиція	1,8	Спрощення видачі віз для громадян України	0,9
Іспанська мова	1,8	Ортега-і-Гассет	0,9
Каталонія	1,8	Нестабільність зони євро	0,9
Музей Прадо	1,8	Паєлья, хамон (іспанська кухня)	0,9
Піренеї	1,8	Сапатеро	0,9
Аграрна країна, що годує всю Європу	1,8		

* На це питання експертам не пропонувалося варіантів відповіді. Експерти могли назвати кілька варіантів відповіді.

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА УКРАЇНИ І ПЕРСПЕКТИВИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ: ГРОМАДСЬКА ДУМКА

Важливою складовою досліджень Центру Разумкова у сфері зовнішньої політики є моніторинг громадської думки, що здійснюється з 2000р. Його результати дозволяють визначити динаміку геополітичних орієнтацій громадян, їх оцінки рівня та перспектив співробітництва України з іншими державами світу, міжнародними організаціями.

Під час опитувань респонденти визначають пріоритети зовнішньої політики держави, оцінюють ефективність дій влади на ключових зовнішньополітичних напрямках.

Останнє за часом дослідження проведене в жовтні 2011р. в рамках проєкту “Українсько-Іспанський стратегічний діалог. Україна на шляху до ЄС: здобутки, проблеми, перспективи” і стосувалося насамперед очікувань громадян від інтеграції України до ЄС. Респонденти характеризують продуктивність євроінтеграційної політики керівництва держави, оцінюють характер та перспективи співробітництва з ЄС.

Досить цікавою є картина відповідей на питання: *“З чим насамперед у Вас асоціюється Іспанія?”*. Також досліджувався рівень поінформованості громадян України про Іспанію.

Узагальнені результати дослідження та окремі порівняння з попередніми даними моніторингу дають підстави для наступних спостережень і висновків¹.

¹ Використані результати опитувань, що проводилися соціологічною службою Центру Разумкова з лютого 2000р. по жовтень 2011р. Опитування здійснювалися в усіх областях України, Києві та АР Крим за багатоступеневою випадковою вибіркою із квотним відбором респондентів на останньому етапі, що репрезентує доросле населення України за основними соціально-демографічними показниками (регіон проживання, тип і розмір населеного пункту, вік, стать). Теоретична похибка кожної вибірки не перевищує 2,3%. Останнє за часом дослідження проведене 29 вересня - 4 жовтня 2011р. (опитано 2 009 респондентів віком від 18 років).

Геополітичні орієнтації громадян України

Динаміка результатів опитувань з лютого 2000р. по жовтень 2011р. свідчить, що громадяни України віддають перевагу двом зовнішньополітичним напрямам: відносинам з ЄС і РФ. При цьому, якщо протягом останніх років (2006-2010рр.) пріоритет переважно віддавався російському напрямку, то у 2011р. спостерігається “послаблення” проросійської орієнтації громадської думки. Ще в лютому 2011р. частка тих, хто вважав, що пріоритетним для України повинен бути розвиток відносин з Росією, переважала частку респондентів, які вважали пріоритетним європейський напрям, однак, починаючи з квітня 2011р., частки перших і других статистично значимо не відрізняються.

Геополітичні орієнтації мають виразний регіональний характер: на Заході країни домінує європейська орієнтація; на Півдні і Сході – проросійська; в Центрі ситуація постійно змінюється². Так, якщо в листопаді 2009р. 50,9% жителів Центрального регіону віддавали перевагу розвитку відносин з Росією, і лише 25,9% – відносинам з країнами ЄС, то в жовтні 2011р. ситуація була кардинально іншою: 47,7% жителів регіону вважали пріоритетним розвиток відносин з ЄС і лише 29,1% – з Росією.

Відмінності зовнішньополітичних орієнтацій значною мірою зумовлені як культурно-цивілізаційною, національно-етнічною, конфесійною специфікою регіонів, так і активним використанням теми зовнішньополітичних орієнтацій в політичній боротьбі.

Внаслідок цього рівень підтримки того чи іншого напрямку зазнає помітних коливань, залежно від внутрішньополітичної ситуації. Так, зниження проросійських зовнішньополітичних орієнтацій протягом 2011р. може бути пояснене певним розчаруванням громадян в ефективності курсу на налагодження рівноправних партнерських відносин з Росією, що було одним з основних гасел В.Януковича і Партії регіонів під час президентської виборчої кампанії.

Істотно відрізняються геополітичні орієнтації представників різних поколінь. Європейський напрям частіше, ніж російський, підтримують ті, кому менше 50 років, а ті, кому більше 50 років, частіше підтримують російський напрям.

² Використовується наступний розподіл територій за регіонами: **Захід**: Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Рівненська, Тернопільська, Чернівецька області; **Південь**: АР Крим, Севастополь, Миколаївська, Одеська, Херсонська області; **Схід**: Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Луганська, Харківська області; **Центр**: Київ, Вінницька, Житомирська, Київська, Кіровоградська, Полтавська, Сумська, Хмельницька, Черкаська, Чернігівська області.

Оцінка характеру та перспектив відносин України і ЄС

Відносини України з ЄС більшість (54,6%) громадян характеризують як нестабільні, ще 15,4% вважають їх поганими і лише 14,3% – добрими. Значною мірою це пов'язано з низькою оцінкою темпів інтеграції України до ЄС – 13% охарактеризували їх як “нульові”, 47,8% – як низькі. Як “нульові” або низькі темпи євроінтеграції оцінюють як більшість тих, хто вважає, що Україні потрібно вступати до ЄС (сумарна частка тих, хто вважає їх “нульовими” чи низькими, становить у цій групі 55,9%), так і переважна більшість (77,6%) тих, хто вважає вступ до ЄС недоцільним.

Нестабільність відносин України з ЄС значною мірою пов'язана з непослідовністю євроінтеграційної політики української влади, що відбивається у громадській думці: більшість (55,2%) громадян України вважають цю політику непослідовною і невиваженою, непрозорою (59,5%), неефективною (62,6%), незрозумілою для суспільства (62,1%), а відносна більшість (46,5%) – також і незрозумілою для країн ЄС.

Оцінюючи, чим Україна цікава для Європейського Союзу, найчастіше опитані називали зацікавленість в українській робочій силі (48,9%), у транзиті енергоносіїв до країн ЄС (48,6%), у ринку для товарів ЄС (46,8%) та у природних ресурсах України (46,6%).

Значно меншою мірою, на думку громадян, виражений інтерес до інтелектуального, наукового потенціалу (26%), до обмеження російського впливу (20,3%), до імпорту української продукції (15,6%), до допомоги Україні в боротьбі з нелегальною міграцією, міжнародною злочинністю, тероризмом (15,5%), у зміцненні безпеки і стабільності на європейському континенті (13,4%), до військового потенціалу України (11,2%), її національної культури, традицій, історії (6,1%).

Що стосується того, чим ЄС цікавий для України, то найчастіше респонденти називають його фінансові ресурси (42%), ринок для українських товарів (35,3%), а також систему врядування, демократичні норми, правила і стандарти життя (35%). 28% опитаних називають інноваційні технології, 25% – імпорт продукції країн ЄС, 20% – європейську систему безпеки, 17,6% – можливість виходу з-під впливу Росії, 16% – його інтелектуальний, науковий потенціал. Рідше українці зацікавлені в ЄС як у постачальнику робочої сили (12,5%), природних ресурсів (12%), у культурі, традиціях та історії країн ЄС (8,1%).

Найчастіше серед країн ЄС, відносини з якими є найбільш важливими для України, респонденти називають Німеччину (57,5%), Польщу (42,2%), Францію (31,2%). 21,1% назвали Італію, 15,4% – Велику Британію, 9,7% – Чехію, 6,1% – Іспанію (кожну з інших країн назвали менше 5% опитаних).

50% респондентів зазначили, що для них важливим є безвізовий в'їзд до країн ЄС. Частка тих, для кого безвізовий режим є важливим зростає із зниженням віку опитаних – від 26,3% серед тих, кому 60 і більше років, до 68,5% серед молоді віком до 29 років.

Серед громадян України переважає позитивне ставлення до вступу України до Європейського Союзу. Дані всіх опитувань, проведених протягом останніх років, засвідчили переважання частки прихильників вступу до ЄС порівняно з часткою противників (за даними останнього за часом опитування, їх співвідношення становило 51,2% і 30,3%, відповідно).

Орієнтації щодо вступу до Європейського Союзу істотно відрізняються залежно від регіону проживання і віку респондентів. За даними жовтневого 2011р. опитування, якщо жителі Заходу та Центру частіше виступають за вступ України до ЄС, то жителі Півдня країни – частіше проти, а на Сході частки прихильників і противників вступу до ЄС статистично значимо не відрізняються.

Чим молодші респонденти, тим частіше вони виступають за вступ до ЄС. Якщо серед респондентів віком від 18 до 29 років вступ до ЄС підтримують 63%, то серед опитаних віком 60 років і старших – 40,8%.

Роблячи вибір інтеграційного напрямку між вступом до ЄС та вступом до Митного союзу Росії, Білорусі та Казахстану, відносна більшість (43,7%) опитаних підтримують вступ до ЄС (за вступ до Митного союзу виступають 30,5% опитаних).

Відносна більшість (44,1%) респондентів вважають, що найближчими роками характер відносин між Україною та ЄС не зміниться. При цьому, якщо в листопаді 2010р. частка тих, хто вважав, що вони покращаться, у шість разів переважала частку тих, хто дотримувався думки, що вони погіршаться (30,7% і 5,1%), то в жовтні 2011р. ця перевага стала лише триразовою (22,8% і 7,3%, відповідно).

Рівень поінформованості громадян України про Іспанію

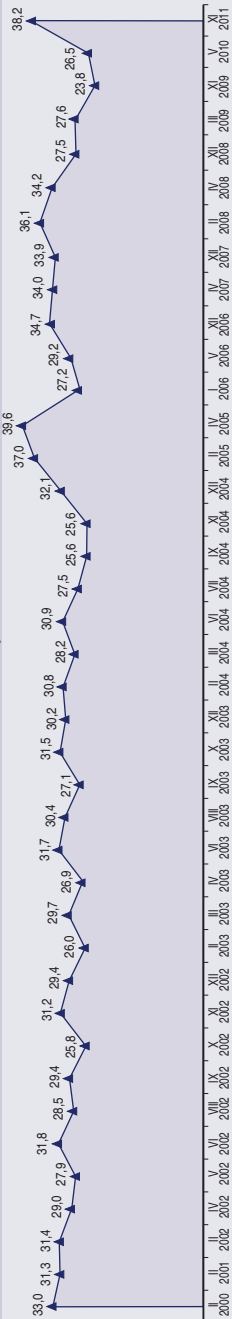
Рівень поінформованості громадян України про Іспанію є низьким. Саме так його оцінили 50,1% респондентів, ще 22,2% не мають про цю країну жодної інформації. Лише 20,9% оцінили власний рівень поінформованості як середній і 1,4% – як високий.

Відповіді на питання: *“З чим насамперед у Вас асоціюється Іспанія?”* виявилися досить очікуваними. Домінують дві асоціації: “коридра” (18,3%) і “відпочинок, курорти, море” (17,1%). Відносно часто ця країна також асоціюється з футболом (9,7%), з танцями, музикою, традиціями, архітектурою, мовою (8,8%). Окремо слід відзначити таку асоціацію як “розвинута демократична країна” (6,4%) і асоціацію з українськими заробітчанами в Іспанії (8,7%). Також привертають увагу відповіді, пов’язані з історією і культурою Іспанії.

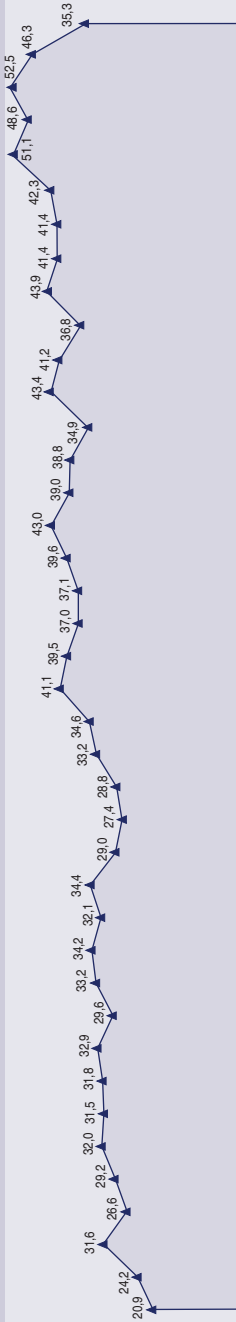
Узагальнюючи наведене, можна стверджувати, що зовнішньо-політичні орієнтації громадян України пов’язані з вибором між двома стратегічними напрямками – європейським і російським. Цей вибір здійснюється як під впливом соціокультурних стереотипів, що домінують у різних регіонах і серед представників різних генерацій, так і під впливом перебігу внутрішньополітичних процесів в Україні. Остання обставина переважно і зумовлює динаміку громадської думки з цього питання.

Який напрям зовнішньої політики має бути пріоритетним для України? % опитаних

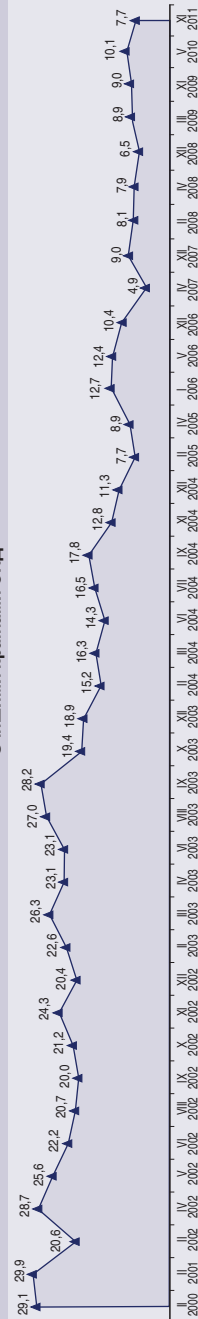
Відносини з країнами ЄС

Із Росією

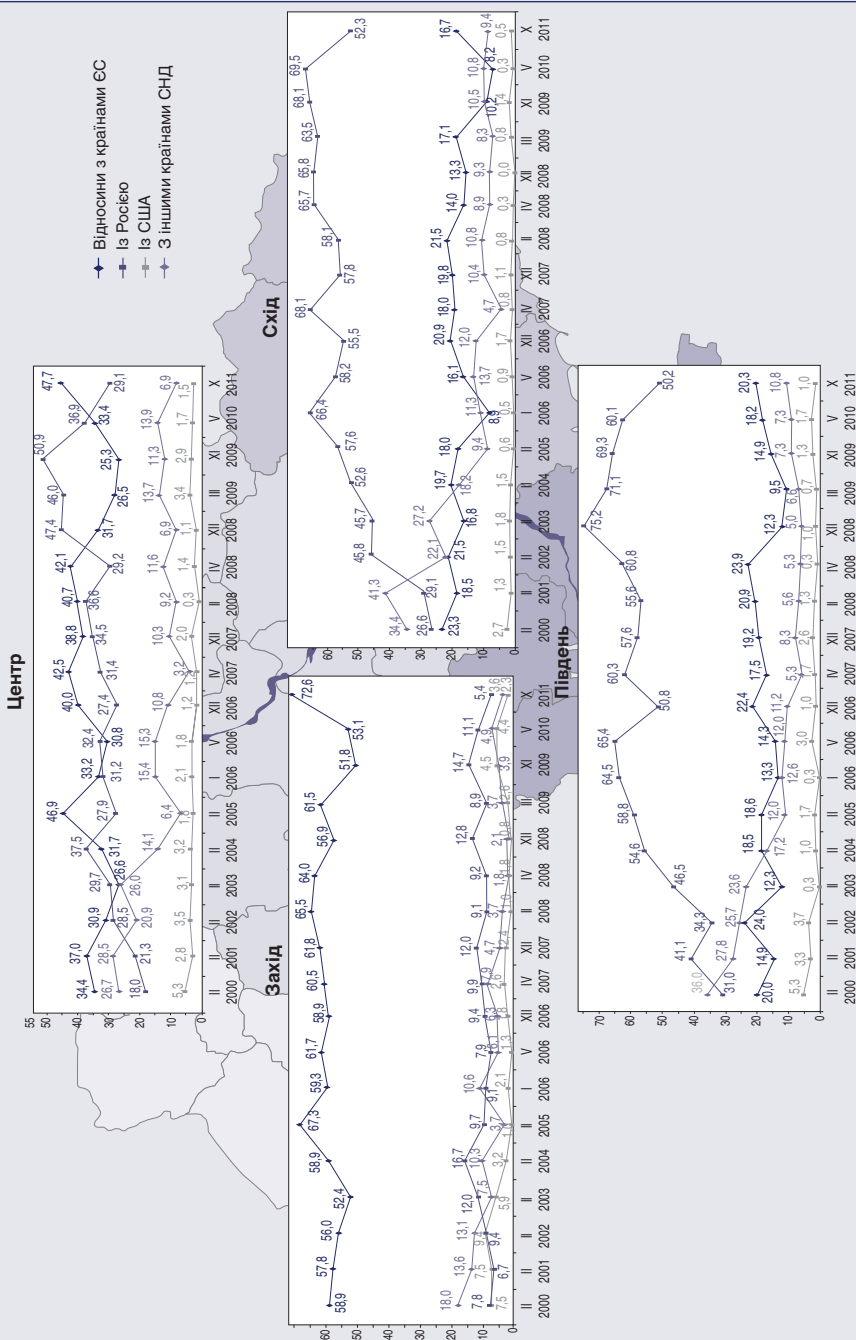
З іншими країнами Схід

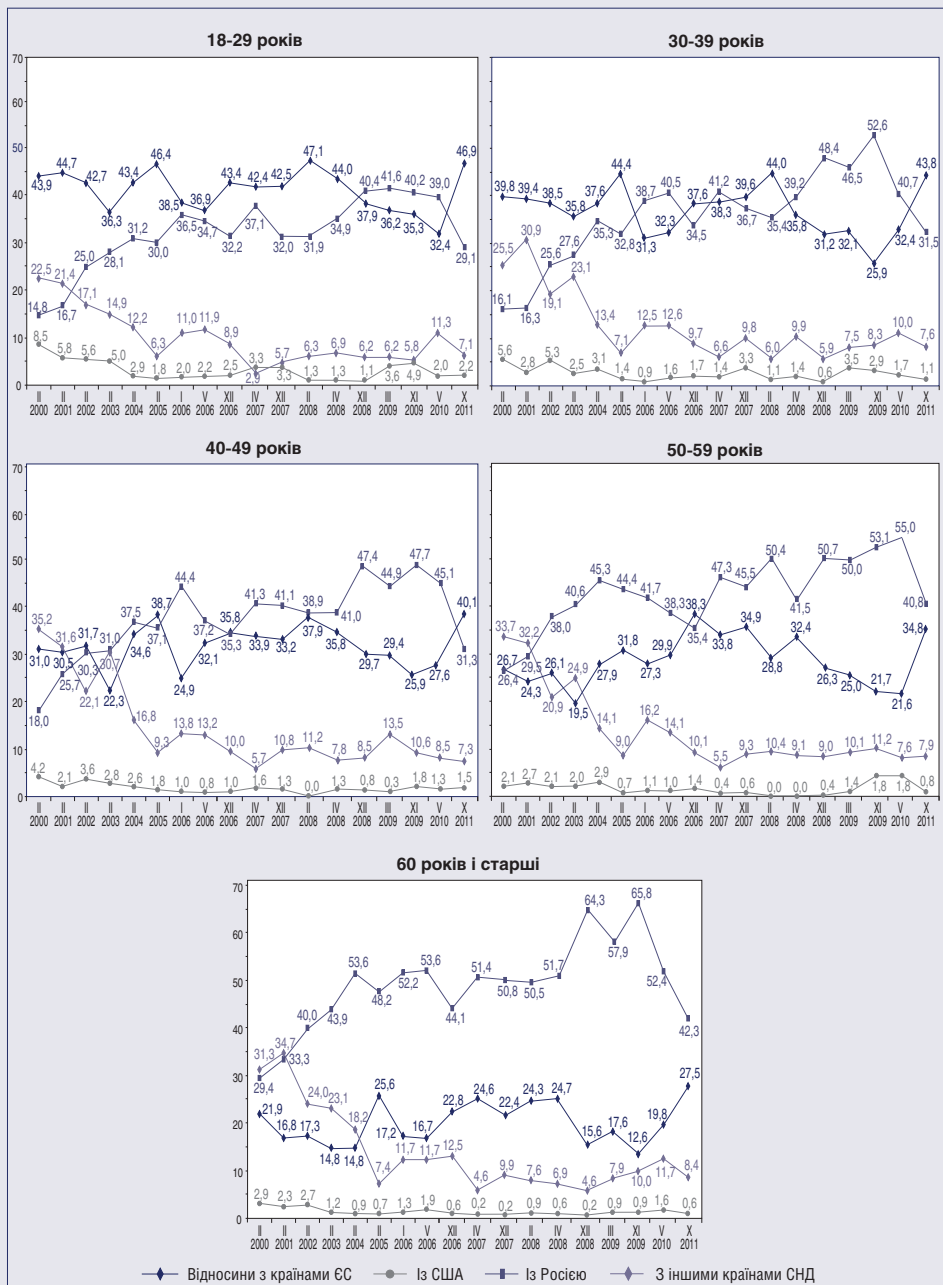
Із США

Який напрям зовнішньої політики має бути пріоритетним для України?
% ОПИТАНИХ

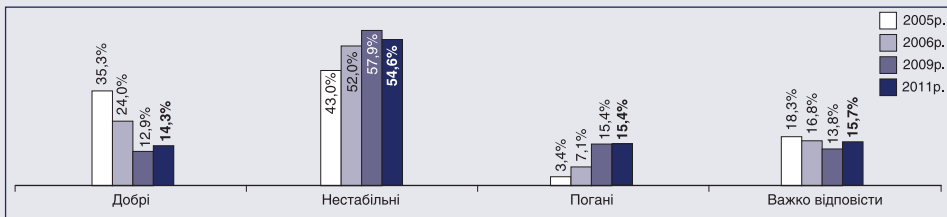
Який напрям зовнішньої політики має бути пріоритетним для України?
% опитаних

■ ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА УКРАЇНИ І ПЕРСПЕКТИВИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

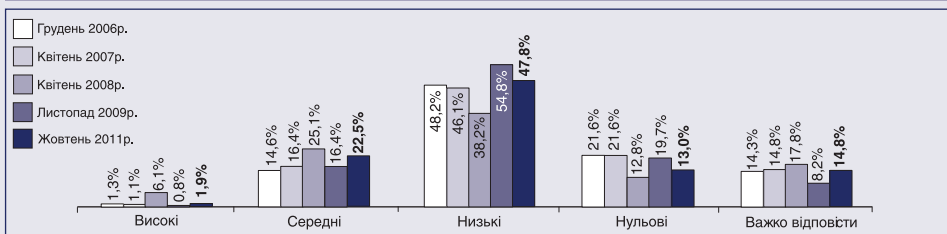
Як Ви оцінюєте нинішні відносини України з ЄС?

% опитаних

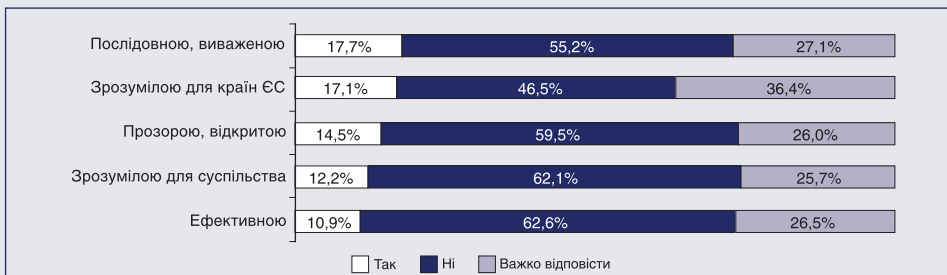
Як би Ви оцінили темпи інтеграції України до ЄС?

% опитаних

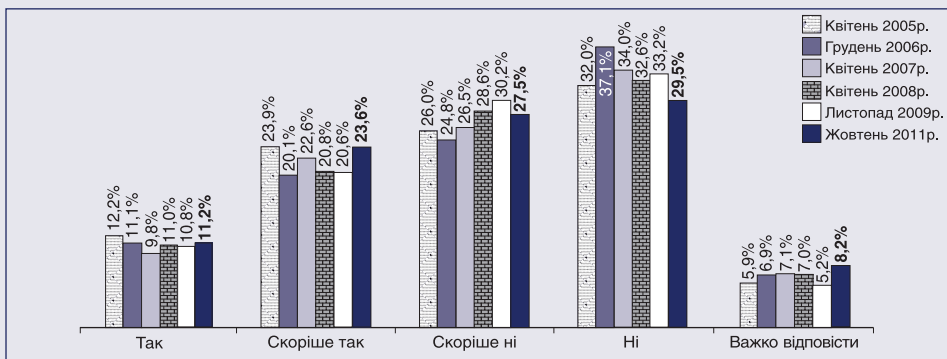
Якою є євроінтеграційна політика нинішнього керівництва України?

% опитаних

Чи відчуваєте Ви себе європейцем, відчуваєте свою належність до культури й історії європейського співтовариства?

% опитаних

Чим Україна є цікавою для ЄС?*
 % опитаних

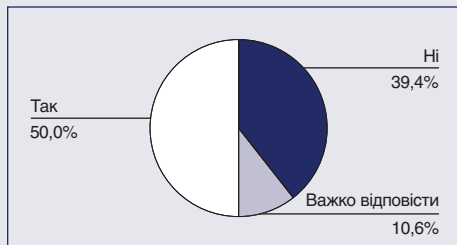
Робоча сила	48,9
Транзит енергоносіїв до країн ЄС	48,6
Ринок для товарів ЄС	46,8
Природні ресурси	46,6
Інтелектуальний, науковий потенціал	26,0
Обмеження російського впливу	20,3
Імпорт української продукції	15,6
Допомога у боротьбі з нелегальною міграцією, міжнародною злочинністю, тероризмом	15,5
Допомога у зміцненні безпеки і стабільності на європейському континенті	13,4
Військовий потенціал	11,2
Україна не цікава ЄС	8,7
Національна культура, традиції, історія	6,1
Важко відповісти	9,8

* Респондентам пропонувалося відзначити всі прийнятні варіанти відповіді.

Чим ЄС є цікавим для України?*
 % опитаних

Фінансові ресурси	42,0
Ринок для українських товарів	35,3
Система врядування, демократичні норми, правила і стандарти життя	35,0
Інноваційні технології	28,3
Імпорт продукції країн ЄС	25,0
Європейська система безпеки	20,0
Можливість виходу з-під впливу Росії	17,6
Інтелектуальний, науковий потенціал	16,0
Робоча сила	12,5
Природні ресурси	12,0
Культура, традиції, історія країн ЄС	8,1
ЄС не цікавий для України	6,8
Важко відповісти	11,7

* Респондентам пропонувалося відзначити всі прийнятні варіанти відповіді.

Чи важливо для Вас безвізовий в'їзд до країн ЄС?
 % опитаних

Країни ЄС, відносини з якими є найбільш важливими для України*, % опитаних

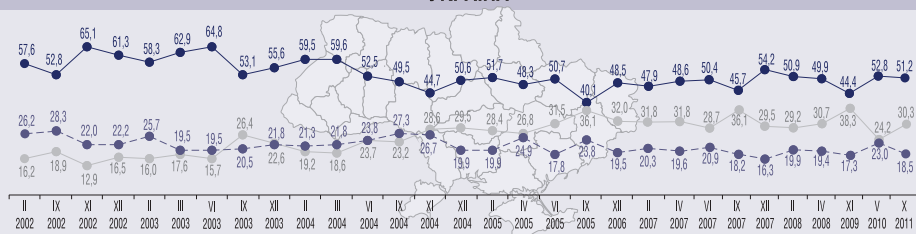
Німеччина	57,5
Польща	42,2
Франція	31,4
Італія	21,1
Велика Британія	15,4
Чехія	9,7
Іспанія	6,1
Угорщина	4,1
Швеція	3,5
Болгарія	3,1
Греція	2,9
Австрія	2,5
Румунія	2,4
Нідерланди	2,2
Литва	1,9
Португалія	1,8
Бельгія	1,5
Словаччина	1,5
Латвія	1,1
Фінляндія	0,9
Данія	0,6
Естонія	0,4
Словенія	0,3
Кіпр	0,2
Ірландія	0,1
Мальта	0,1
Люксембург	0,0
Названі країни, які не є членами ЄС	11,3
Важко відповісти	13,7

* Респондентам пропонувалося назвати три країни.

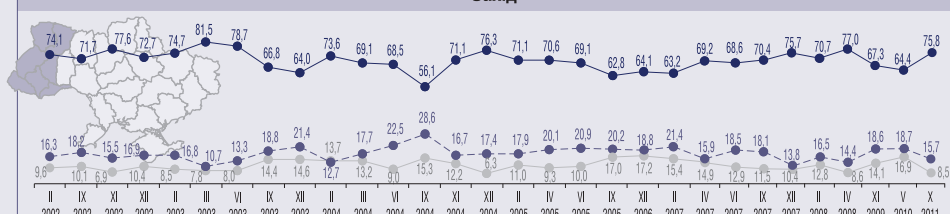
Чи потрібно Україні вступити до ЄС?
% опитаних

—●— Так —●— Ні —●— Важко відповісти

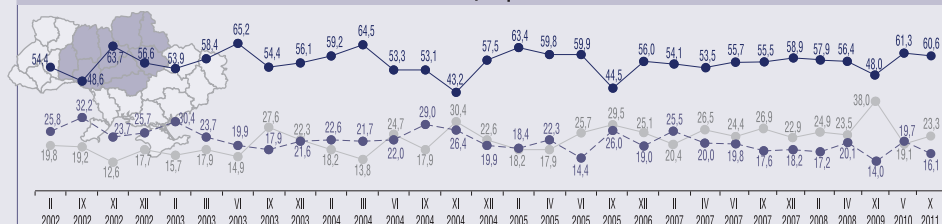
УКРАЇНА

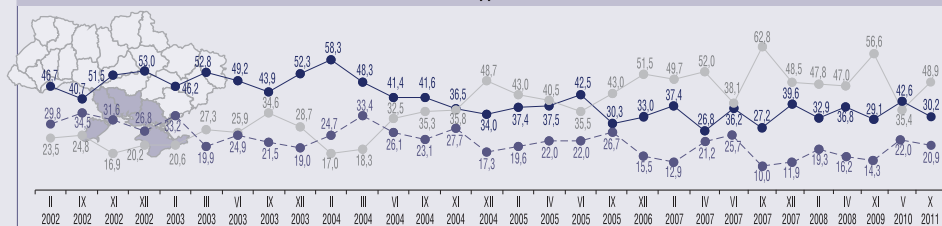
Захід

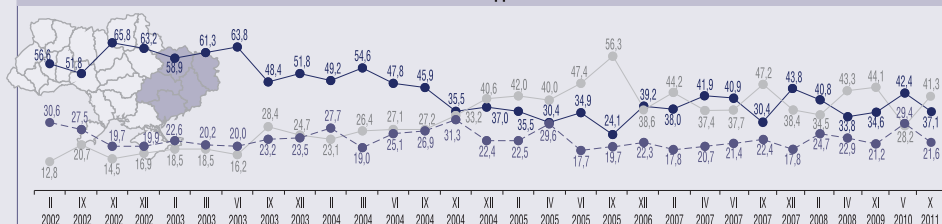
Центр

Південь

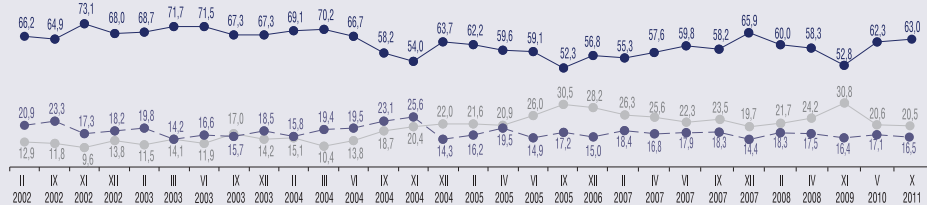
Схід

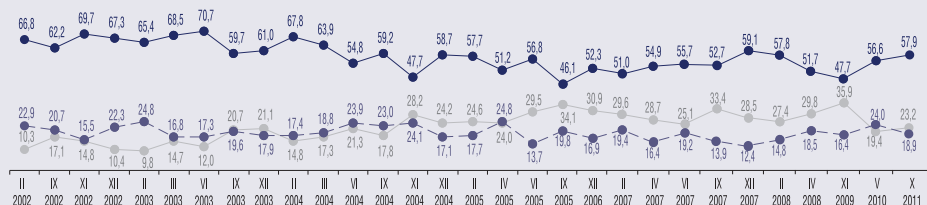
Чи потрібно Україні вступити до ЄС? % опитаних

● Так ● Ні ● Важко відповісти

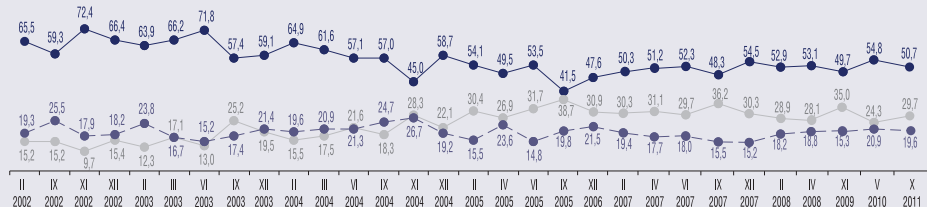
18-29 років

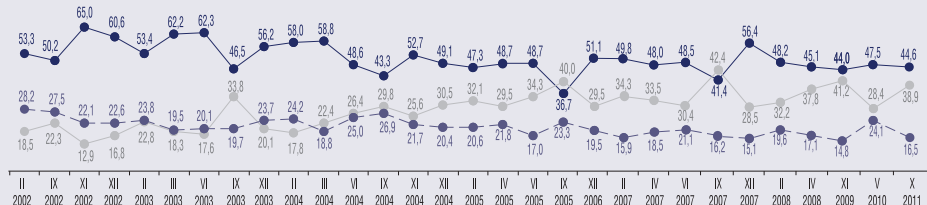
30-39 років

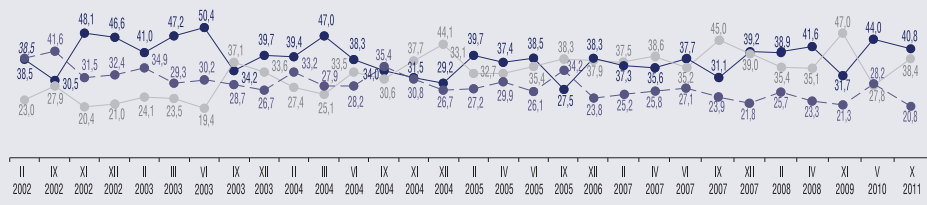
40-49 років

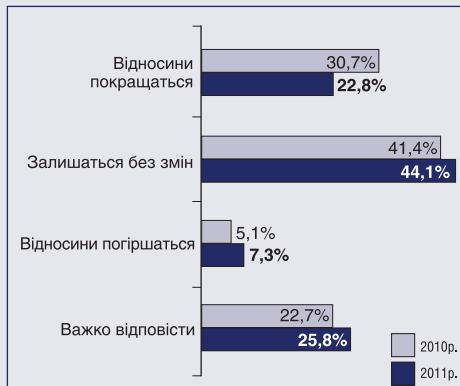
50-59 років

60 років і старші

Як би Ви оцінили перспективи розвитку відносин України і ЄС найближчими роками?
% опитаних

Яким інтеграційним напрямом має йти Україна?
% опитаних

Як Ви оцінюєте рівень своєї поінформованості про Іспанію?
% опитаних

З чим насамперед у Вас асоціюється Іспанія?*
% опитаних

Корида	18,3
Відпочинок, курорти, море	17,1
Футбол	9,7
Танці, музика, народні традиції, архітектура, мова	8,8
Українські заробітчани	8,7
Розвинута демократична країна	6,4
Мандарини, апельсини, виноград	5,9
Оливки, маслини	2,5
Мадрид	1,9
Кухня	1,4
Барселона	1,4
Екологія, природа, клімат	1,3
Криза, дефолт	1,3
Країна Європейського Союзу, європейська країна	1,3
Історія та література	1,0
Вино	0,6
Мачо, конкістадори, пірати, красиві дівчата	0,5
Страйки, акції протесту	0,4
Христофор Колумб, географічні відкриття	0,3
Сервантес, "Дон Кіхот"	0,3
Громадянська війна	0,3
Баски	0,2
Сальвадор Далі	0,2
Високий економічний рівень	0,2
Король Іспанії, монархія	0,2
Невладштованість	0,1
Парк Антоніо Гауді	0,1
Трубадури	0,1
Кава	0,1
Опера "Кармен"	0,1
Еспаньйолка	0,1
Єзуїти	0,1
Кастаньєти	0,1
Одяг	0,1
Бої помідорами	0,1
Католицька країна	0,1
Країна, яка пододала авторитарне минуле	0,1
Жодних асоціацій	5,3
Важко відповісти	15,6

* На це питання респондентам не пропонувалося варіантів відповіді. Респонденти могли назвати кілька варіантів відповіді.